

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA ÚČETNICTVÍ

Oddlužení a jeho sociální a ekonomický dopad na dlužníka

Debt Relief and its Economic and Social Consequences for the Debtor

Student: Miroslava Koniarová

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Dagmar Bařinová, Ph.D.

Ostrava 2016

Zadání bakalářské práce

Student: **Miroslava Koniarová**
Studijní program: B6208 Ekonomika a management
Studijní obor: 6202R049 Účetnictví a daně
Téma: Oddlužení a jeho sociální a ekonomický dopad na dlužníka
Debt Relief and its Economic and Social Consequences for the Debtor
Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Základní charakteristika oddlužení a jeho právní úprava
3. Ekonomický a sociální dopad oddlužení na dlužníka
4. Analýza a vyhodnocení ekonomické situace dlužníka v oddlužení
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BŘEZINOVÁ, Hana. *Ekonomické aspekty insolvenčního zákona*. Praha: BOVA POLYGON, 2009. 200 s. ISBN 978-80-7273-159-6.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro neprávnický*. Praha: Linde, 2009. 394 s. ISBN 978-80-7201-780-5.

RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Dagmar Bařinová, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2015

Datum odevzdání: 06.05.2016

Ing. Jana Hakalová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě 6. 5. 2016

.....*Koniarová*.....

Miroslava Koniarová

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Základní charakteristika oddlužení	9
2.1	Úpadek.....	10
2.1.1	Právní úprava úpadku	10
2.1.2	Platební neschopnost.....	11
2.1.3	Předlužení	11
2.1.4	Hrozící úpadek	12
2.2	Možnosti řešení úpadku.....	12
2.2.1	Konkurs.....	13
2.2.2	Reorganizace.....	13
2.2.3	Zvláštní způsob řešení úpadku.....	14
2.3	Oddlužení.....	15
2.3.1	Právní úprava a její změny.....	17
2.3.2	Společné oddlužení manželů	18
2.4	Insolvenční řízení	19
2.4.1	Zásady insolvenčního řízení	19
2.4.2	Subjekty insolvenčního řízení.....	19
2.4.3	Insolvenční správce.....	21
2.4.4	Insolvenční rejstřík	22
2.5	Majetková podstata.....	22
2.5.1	Povinnosti a práva.....	23
2.6	Pohledávky	24
2.6.1	Přihlášení k pohledávce	25
2.6.2	Druhy pohledávek.....	25
3	Ekonomický a sociální dopad oddlužení na dlužníka.....	27
3.1	Výhody oddlužení pro dlužníka	27

3.2	Nevýhody oddlužení pro dlužníka.....	27
3.3	Jak předcházet oddlužení.....	28
3.3.1	Domácí účetnictví.....	28
3.4	Důvody vzniku oddlužení.....	33
3.4.1	Finanční gramotnost	34
3.5	Povolení oddlužení	36
3.6	Schválení oddlužení.....	37
3.7	Způsoby provedení oddlužení	37
3.7.1	Oddlužení splátkovým kalendářem	37
3.7.2	Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty	38
3.8	Nezabavitelné minimum.....	38
3.9	Zrušení oddlužení	40
3.10	Splnění oddlužení.....	40
3.11	Osvobození dlužníka od pohledávek	41
4	Analýza a vyhodnocení ekonomické situace dlužníka v oddlužení.....	42
4.1	Poradna při finanční tísní.....	43
4.2	Vlastní analýza hodnocení fyzických osob	44
4.2.1	Hodnotící kritéria.....	44
4.2.2	Dlužníci dle pohlaví.....	45
4.2.3	Dlužníci dle věku	45
4.2.4	Dlužníci dle vzdělání	46
4.2.5	Dle rodinného stavu	47
4.2.6	Dle počtu vyživovaných osob.....	47
4.2.7	Dle typu zaměstnavatele	48
4.2.8	Dle průměrného měsíčního příjmu	49
4.2.9	Dle velikosti dluhu dlužníka	49
4.2.10	Dle počtu přihlášených věřitelů	50

4.3	Vyhodnocení vlastní analýzy.....	51
4.4	Porovnání krajů v ČR	52
4.5	Důvody vzniku zadlužení v ČR.....	53
5	Závěr	54
	Seznam použité literatury	57
	Seznam zkratk.....	60
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Insolvenční zákon v roce 2008 přinesl zcela novou možnost v řešení úpadku fyzických osob, a to oddlužením. Cílem úpravy je především ozdravení dlužníka a větší využití sanačního řešení úpadku. Sanační postup umožňuje zachovat fungování podniku, zaměstnanost, a tak zajistit lepší makroekonomický dopad na hospodářství. Sanační řešení úpadku – oddlužení, fyzických osob nepodnikatelů se v historii českého úpadkového práva objevuje zcela poprvé. Předchozí zákon toto řešení skoro nevyužíval. Prakticky nebyla jiná možnost než prodej dlužníkovu majetku a řádné přihlášení pohledávek, které byly v konkurzu uspokojeny jen z části, nezanikaly a mohly být i nadále vymáhány, což mělo největší dopad především na fyzické osoby¹. Oddlužením se všechny dluhy dlužníka shromáždí a následně jsou uhrazeny dvěma způsoby. Prvním způsobem je zpeněžením majetkové podstaty a druhým je formou splátek, kdy po dobu 5 let uhradí dlužník zákonem stanovené minimum ze svých závazků, ale pouze vůči přihlášeným věřitelům v insolvenčním řízení. Hlavním smyslem nové úpravy je zbavit dlužníka jeho dluhů a umožnit mu nový začátek s čistým štítem. Dlužník musí splatit minimálně 30 % svých závazků a zbylá část mu bude prominuta, což dlužníkovi přinese nový start a usnadní mu tím návrat do aktivního ekonomického života. V zákoně tedy byla zakotvena „velkorysost“, která pomáhá vyřešit těžkou finanční situaci dlužníků.

Velkým trendem současné doby jsou nákupy na splátky, přičemž půjčit si peníze nemusí vždy vést k zadlužení. Jelikož ne každý člověk si může dovolit pořídit byt, dům či automobil jen z vlastních příjmů a půjčka se tak stává jediným řešením. Problémy nastávají až tehdy, pokud si zvykne, že i ty statky, na které právě nemá finanční prostředky, může mít hned. Navíc jsou lidé den, co den zaplavováni reklamami úvěrových společností, které je nabádají k pořízení půjčky na lepší bydlení, štedřejší vánoce nebo dovolenou snů a zároveň v nich vzbuzují dojem, že je to takhle v pořádku. Není to však, jen touha po luxusu a vyšší životní úrovni, lidé se zadlužují i kvůli těžkým životním situacím jako jsou ztráta zaměstnání, nemoc či úmrtí v rodině. Zadlužování se může lehce vymknout kontrole a lidé se pak dostávají do tzv. dluhové spirály – půjčování peněz na splácení předchozích dluhů. Z této dluhové pasti se dostává velice těžko a mnohdy jediným způsobem bývá oddlužení.

¹Kislingerová, Richter, Smrčka a kol., 2013

Cílem této práce je analyzovat oddlužení jako způsob řešení úpadku, definovat jeho samotný proces a zhodnotit tento způsob řešení úpadku z pohledu dlužníka. Dále definovat výhody a nevýhody oddlužení a příčiny jeho vzniku. Rovněž porovnat celorepublikové statistické údaje o dlužnících rozdělených do několika kategorií se získanými údaji z dotazníkového šetření 50 dlužníků žijících v Moravskoslezském kraji a vyhodnotit zjištěné rozdíly.

První kapitola se věnuje úpadku, jeho právní úpravě a možnostem jeho řešení jak u právnických tak fyzických osob. Je zde definován konkurs, reorganizace i zvláštní způsob řešení úpadku. Největší pozornost je však věnována oddlužení, jeho právní úpravě a změnám. Dále je zde charakterizováno společné oddlužení manželů a vývoj oddlužení v jednotlivých letech od jeho vzniku. Kapitola se také věnuje insolvenčnímu řízení, jeho zásadám a subjektům, povinnostem insolvenčního správce a významu insolvenčního rejstříku. Nakonec je zde popsána problematika majetkové podstaty a pohledávek v insolvenčním řízení.

V druhé kapitole jsou popsány výhody a nevýhody, které oddlužení dlužníkovi přináší. Také jsou zde vymezeny příjmy a výdaje rodinného rozpočtu a jeho funkce ochrany před vznikem zadlužení. Kapitola se věnuje důvodům vzniku zadlužení, finanční gramotnosti a její úrovni ČR. Jsou zde uvedeny podmínky, které dlužník musí splnit pro schválení oddlužení jeho splnění a následného osvobození od dluhů. Dále se kapitola zabývá způsobem provedení oddlužení, a to jak zpeněžením majetkové podstaty, tak pomocí splátkového kalendáře. Na závěr je definován význam a výpočet nezabavitelného minima.

V praktické části je analyzován vzorek náhodně vybraných dlužníků žijících v Moravskoslezském kraji. Získané údaje jsou poté porovnány s daty uvedenými ve výroční zprávě Poradny při finanční tísni. Také je zde porovnání zadluženosti Moravskoslezského kraje s ostatními kraji a jeho výhled do budoucna.

V práci je použita metoda deskripce a analýzy, a to zejména u teoretických poznatků a statistických údajů. Metoda komparace je použita u aktuálních i minulých právních úprav.

2 Základní charakteristika oddlužení

Oddlužení, jako jeden ze způsobů řešení úpadku je součástí českého právního systému od 1. ledna 2008, kdy nabylo účinnosti *zákonem č. 82/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení – insolvenční zákon*, který nahradil dosavadní *Zákon o konkurzu a vyrovnaní*. Cílem úpravy bylo zlepšení a modernizace v oblasti konkurzního řízení. Dlužníci v minulosti prakticky neměli jinou možnost než prodat majetek a navíc řádně přihlášené pohledávky, které nebyly v konkurzu zcela uspokojeny, nezanikaly a mohly být i nadále vymáhány.

V úpadku se dlužník nachází, jestliže má více věřitelů a není již nadále schopen splácet své dluhy (závazky). O oddlužení může požádat pouze dlužník (FO i PO) nepodnikatel. Typický žadatel o oddlužení je zaměstnaný a má pravidelný příjem, tzn. že na oddlužení nedosáhnou sociálně slabší skupiny obyvatel, které nemají pravidelný příjem a žijí jen ze sociálních dávek.

Oddlužení často nazýváno jako „osobní bankrot“ lze chápat jako způsob, jak dlužníkovi poskytnout možnost vyřešit své ekonomické problémy jinou formou než konkurzem a umožnit mu nový start. Tento způsob řešení úpadku povoluje oddlužení jak pro právnickou osobu nepodnikatele, tak i fyzickou osobu, která nemá dluhy z podnikání. Dluh z podnikání nebrání řešení úpadku oddlužením v případě, že s ním souhlasí věřitel, jehož pohledávky se to týká. Dále jedná-li se o pohledávku věřitele, která po ukončení insolvenčního řízení zůstala neuspokojena nebo jde o pohledávku zajištěnou věřitelem. Oddlužení lze provést dvěma způsoby – zpeněžením majetkové podstaty a splátkovým kalendářem. U prvního způsobu dochází k rychlému zpeněžení majetku, který je součástí majetkové podstaty dlužníka a poté k přerozdělení výtěžku mezi věřitele. Druhý způsob dlužníkovi jeho majetek ponechá k dispozici a dlužník své dluhy splácí pomocí splátkového kalendáře po dobu 5 let. Během insolvenčního řízení dohlíží na činnost dlužníka insolvenční správce.

Hlavní smyslem oddlužení je zbavit dlužníka jeho dluhů a umožnit mu nový začátek s čistým štítem. Největší výhodou je fakt, že dlužník musí zaplatit 30 % ze svých závazků, poté splácí maximum podle jeho možností, ale to co zůstane, je mu odpuštěno. Odpuštění zbylé části dluhu je to největší plus oddlužení, jelikož umožňuje lidem, kteří se ocitli v dluhové pasti nový start a naději, že nezůstanou zadluženi po zbytek života.

2.1 Úpadek

Podle insolvenčního zákona je insolvenční řízení rozděleno do tří fází. V první fázi se rozhoduje, zda se dlužník nachází v úpadku či nikoli a to na základě insolvenčního návrhu. Druhá fáze navazuje na rozhodnutí o úpadku a hledá možnosti jak úpadek řešit. Ve třetí fázi se řeší úpadek možnostmi, která byla zvolena v druhé fázi (Richter, 2008).

Úpadku dle *zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ)* se rozumí stav, kdy je dlužník předlužen anebo se ocitá v platební neschopnosti.

V úpadku se dlužník nachází, splňuje-li tyto podmínky:

- více věřitelů (nestačí pouze pluralita závazků),
- peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti
- a není schopen plnit své závazky.

O úpadku tedy můžeme hovořit, pokud jsou splněny všechny podmínky. Jednou z důležitých podmínek je časový horizont, tedy doba trvání platební neschopnosti. Je to období 30 dnů po lhůtě splatnosti. Uvedené období souvisí se *zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, o vzniku práva na zaplacení úroků z prodlení*. Další podmínkou je neplacení nebo pozastavení plateb podstatné části svých peněžitých závazků a to po dobu delší 3 měsíců po lhůtě jejich splatnosti.

Insolvenční zákon definuje dvě formy úpadku:

- platební neschopnost
- předlužení

Dále také insolvenční zákon vymezuje pojem „hrozící úpadek“.

2.1.1 Právní úprava úpadku

„Do 30. září 1991 upravoval na našem území problematiku úpadku pouze zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění. Dne 1. října 1991 nabyl účinnosti zákon Federálního shromáždění č. 328/1991 Sb., zákon o konkursu a vyrovnání“ (Březinová, 2009, s. 9). Současným předpisem, který nahradil zákon č. 328/1991 je zákon č. 182/2006 Sb., *o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ)*, který nabyl účinnosti 1. ledna 2008.

Cílem úpravy je prioritně ozdravení dlužníka a větší využití sanačního řešení úpadku, které předchozí zákon skoro nevyužíval. Sanační postup umožňuje zachovat fungování

podniku, zaměstnanost a zajistit tak lepší makroekonomický dopad na hospodářství. Sanační řešení úpadku – oddlužení, nepodnikající fyzické osoby se v historii českého úpadkového práva objevuje poprvé (Kislingerová, Richter, Smrčka a kol., 2013).

2.1.2 Platební neschopnost

Platební neschopnost je rozdílný stav oproti platební nevůli, kdy dlužník nechce splácet své dluhy. O platební neschopnosti hovoříme v situaci, pakliže dlužník má více věřitelů. Což znamená, že musí mít dva a více věřitelů a ne větší počet závazků u jednoho věřitele. Dále pak má peněžité závazky po době splatnosti delší než 30 dní, které není schopen uhradit (Maršíková, 2014).

K neschopnosti dlužníka plnit své závazky dochází tehdy, pokud nastane aspoň jedna z těchto příčin:

- dlužník stornoval platby podstatné části svých závazků,
- neplní závazky po dobu delší 3 měsíců po době jejich splatnosti, nebo
- nedokáže dosáhnout uspokojení některých ze svých pohledávek vůči dlužníkovi pomocí exekuce nebo rozhodnutí,
- dlužník nevykonal svou povinnost, kterou mu uložil soud a to předložit seznamy, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek.

2.1.3 Předlužení

„Ustanovení § 3 odst. 3 insolvenčního zákona vymezuje předlužení tak, že dlužník má více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku“ (Březinová, 2009, s. 11). Tento typ úpadku se vztahuje pouze na fyzické či právnické osoby, které podnikají na živnostenské oprávnění, nepřichází v úvahu u nepodnikatelských subjektů.

Z toho vyplývá, že při stanovení hodnoty dlužníkova majetku se přihlíží také k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, pokud lze předpokládat, že zadlužený subjekt bude moci ve správě majetku nebo podniku i nadále pokračovat v provozu (Maršíková, 2014).

2.1.4 Hrozící úpadek

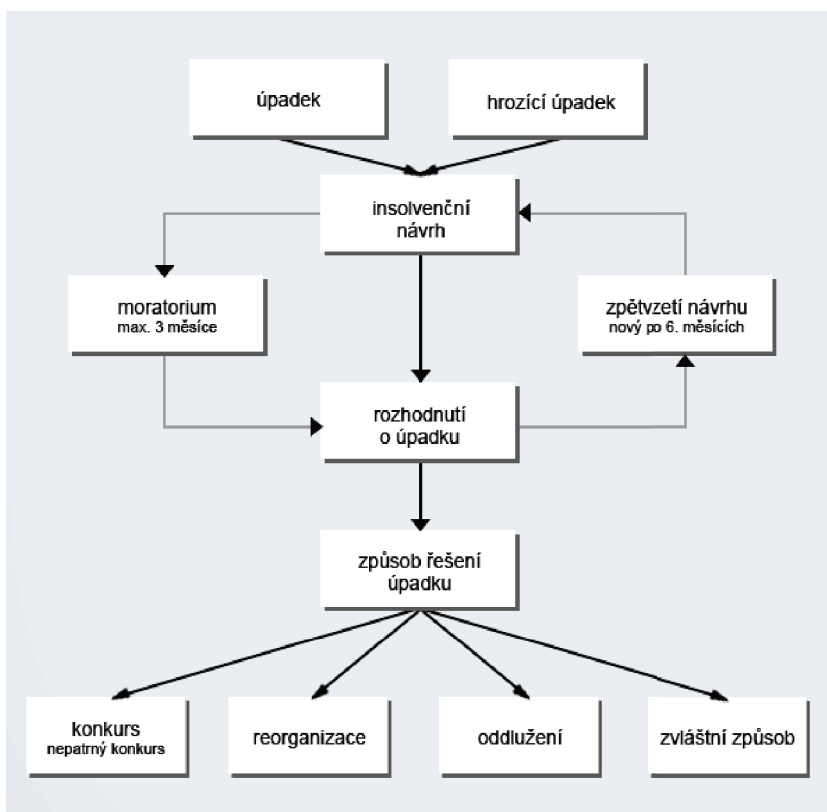
Hrozící úpadek vymezuje IZ v § 3 odst. 4 ve vazbě na peněžité závazky, kdy podstatou, je že dlužník nebude schopen řádně a včas uspokojit podstatnou část svých peněžitých závazků. Hlavním důvodem vymezení hrozícího úpadku je především chránit dlužníka před riziky, které mohou nastat a snažit se minimalizovat náklady na insolvenční řízení. Jedině zadlužený subjekt je kompetentní podat návrh na zahájení insolvenčního řízení. Pokud dlužník využije tohoto způsobu úpadku, tak by měl mít i nadále zajištěný vývoj svého podniku (Březinová, 2009).

2.2 Možnosti řešení úpadku

Insolvenční zákon rozděluje jednotlivé druhy řešení úpadků na:

- konkurs
- reorganizaci
- zvláštní způsoby řešení úpadku
- oddlužení

Obr. 2.1 – Řešení úpadku

Zdroj: <http://www.businessinfo.cz>

2.2.1 Konkurs

Pomocí konkursu je možno řešit úpadek jak fyzických tak právnických osob, podnikatelských i nepodnikatelských subjektů. Je jedním ze způsobů řešení úpadku. Jeho podstata vězí v tom, že zjištěné pohledávky věřitelů jsou v poměrné výši zaplacený z příjmů ze zpeněžení majetkové podstaty. Nesplněné pohledávky nám po skončení konkursu zůstávají a věřitelé jsou oprávněni k opětovnému vymáhání. Majetkovou podstatou se rozumí celý majetek, který je ve vlastnictví dlužníka v době zahájení insolventního řízení (Maršíková, 2014). Transformací tohoto majetku na peněžní prostředky je chápáno jako zpeněžení majetkové podstaty. A tyto uvolněné peněžní prostředky slouží k uspokojení věřitelů.

Návrh na řešení úpadku pomocí konkursu může podat jak věřitel, tak i dlužník. Prohlášení konkursu dlužníkovu procesní způsobilost ani způsobilost k právním úkonům nijak nemění, ale oprávnění hospodařit s majetkovou podstatou přechází na insolvenčního správce, tak i povinnosti a práva, které s touto majetkovou podstatou souvisí. Nyní jsou dlužníkovy úkony týkající se majetkové podstaty zcela neúčinné a k některým dalším úkonům, které zcela nesouvisí s majetkovou podstatou, je nutný souhlas správce. Insolvenční správce má také za úkol zpeněžení majetku (např. v dražbě, prodejem movitých věcí, prodejem mimo dražbu). Dále musí vyhotovit zprávu o hospodářské situaci dlužníka a vyjádřit svůj názor o dlužníkově budoucnosti v podnikatelské činnosti.

2.2.2 Reorganizace

Další ze způsobů řešení úpadku nebo hrozícího úpadku je reorganizace. Není to ani tak způsob jak úpadek vyřešit, ale jak se na jeho řešení dohodnout. Oproti konkursu, ve kterém je zákonem stanovené, jak má být zpeněžena majetková podstata a poté jakým způsobem má být přerozdělena věřitelům. Tak v právní úpravě reorganizačního řízení žádná taková pravidla nejsou (Richter, 2008).

„Reorganizace je přípustná, jestliže celkový roční úhrn čistého obratu dlužníka podle zvláštních předpisů za poslední účetní období předcházející insolventnímu návrhu dosáhl alespoň částku 50 000 000 Kč, nebo zaměstnává-li nejméně 50 zaměstnanců v pracovním poměru“ (§ 316 odst. 4 IZ).

V reorganizačním řízení dochází k postupnému uspokojování věřitelů, kdy dlužník může i nadále vyvíjet podnikatelskou činnost, avšak v rámci mezi reorganizačního plánu.

Reorganizační plán je předem stanovený a insolvenčním soudem schválený postup, který je průběžně kontrolován věřiteli, zda dochází k jeho plnění (Březinová, 2009). Tento plán představuje jakousi dohodu o uspořádání vztahů mezi dlužníkem a jeho věřitelem. Tohoto řízení se účastní přihlášení věřitelé, věřitelé za majetkovou podstatou a věřitelé na roveň jim postavení, kteří se v tomto řízení rozdělují do skupin podle stejných hospodářských zájmů a se stejným právním postavením. K tomuto rozdělení dochází na chůzi věřitelů, která je za tímto účelem svolávána. Podat návrh na reorganizaci může dlužník nebo přihlášený věřitel.

Reorganizace nepřipadá v úvahu, pokud je právnická osoba v likvidaci, obchoduje s cennými papíry nebo s osobami oprávněnými k obchodování na komoditní burze (Chalupecká, Lavický, Juřena a Lebeda, 2012).

2.2.3 Zvláštní způsob řešení úpadku

Podle insolvenčního zákona se zvláštní způsob řešení úpadku dělí na:

- nepatrný konkurs
- řešení úpadku finančních institucí

Nepatrný konkurs

Jedná o jakousi zjednodušenou a méně nákladnou verzi konkursu.

Využívá se u fyzických osob nepodnikatelů, nebo nebyl u dlužníka zjištěn obrat za poslední účetní období předcházející konkursu větší než 2 miliony Kč a nemá více než 50 věřitelů (§ 314 odst. 1 IZ). Insolvenční zákon umožňuje insolvenčnímu soudu svým rozhodnutím transformovat konkurs v konkurs nepatrný. Pokud se dodatečně zjistí, že konkurs neměl být považován za nepatrný, soud přijaté rozhodnutí zruší (Chalupecká, Lavický, Juřena a Lebeda, 2012).

Řešení úpadku finančních institucí

Kvůli svému podstatnému ekonomickému významu se finanční instituce (banky, spořitelny a úvěrní družstva, pojišťovny, zajišťovny atd.) řídí zvláštním způsobem řešení úpadku. Zde se využívá sanační způsob řešení úpadku a to za stálého pokračování aktivit daných institucí.

2.3 Oddlužení

Pro nás nejdůležitějším způsobem řešení úpadku je oddlužení, mnohdy nazýváno jako „osobní bankrot“. Oddlužení lze chápat jako způsob, jak dlužníkovi poskytnout možnost vyřešit své ekonomické problémy jinou formou než konkursem a umožnit mu nový začátek. Oddlužení reaguje na společenskou situaci, a nejvíce však na zadlužování FO, kteří neprovádí podnikatelskou činnost (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

Tento poslední způsob řešení úpadku nám tedy povoluje oddlužení jak pro právnickou osobu nepodnikatele, tak i fyzickou osobu, která nemá dluhy z podnikání. Dluh z podnikání nebrání řešení úpadku oddlužením, pokud s tím souhlasí věřitel, jehož pohledávky se to týká. Dále jedná-li se o pohledávku věřitele, která zůstala po ukončení insolvenčního řízení neuspokojena nebo jde o pohledávku zajištěného věřitele (§ 389 IZ).

Výhradně dlužník může podat návrh na oddlužení, což znamená, že věřitel není oprávněn takto konat. Věřitel ale může podat insolvenční návrh proti dlužníkovi. Pokud insolvenční návrh podává sám dlužník, musí společně s ním podat i návrh na povolení oddlužení. Jestli tento návrh podala jiná osoba (věřitel) má dlužník právo, aby řešil svůj úpadek oddlužením, tedy aby podal návrh na oddlužení a to do 30 dnů ode dne, kdy mu byl návrh doručen. Návrh musí obsahovat obecné náležitosti podání. O návrhu rozhoduje insolvenční soud ale o způsobu oddlužení rozhodují nezajištění věřitelé, kteří musí včas přihlásit své pohledávky.

V procesu oddlužení dochází buď k rychlému zpeněžení majetku, který spadá do majetkové podstaty dlužníka a poté k přerozdělení výtěžku mezi věřitele, nebo se dlužníkovi nechá majetek k dispozici a dlužník své dluhy splácí pomocí splátkového kalendáře po dobu 5 let. Po splnění oddlužení jedním či druhým způsobem, rozhoduje insolvenční soud o dlužníkově osvobození od dluhů (Maršíková, 2015).

Osobní bankrot je vyhlášen, pokud jsou splněny podmínky plurality věřitelů u jednoho dlužníka a dlužník se musí nacházet v platební neschopnosti. Platební neschopnost znamená, že dlužník má více než 30 dnů po splatnosti svých závazků a není schopen je hradit. Dále musí mít poctivý záměr a ochotu hradit své závazky. Dalším znakem osobního bankrotu je také nižší hodnota majetku než souhrn dlužníkových závazků. Hlavním cílem oddlužení je uspokojit co nejvíce svých věřitelů, což je 100 %, ale dlužník musí být schopen uhradit

minimálně 30% svých dluhů během 5 let, aby splňoval všechny podmínky pro schválení této formy řešení úpadku (Maršíková, 2014). Smyslem oddlužení je poskytnout dlužníkovi „druhou šanci“, osvobodit ho od dluhů a dát mu možnost opětovného zařazení do běžného života.

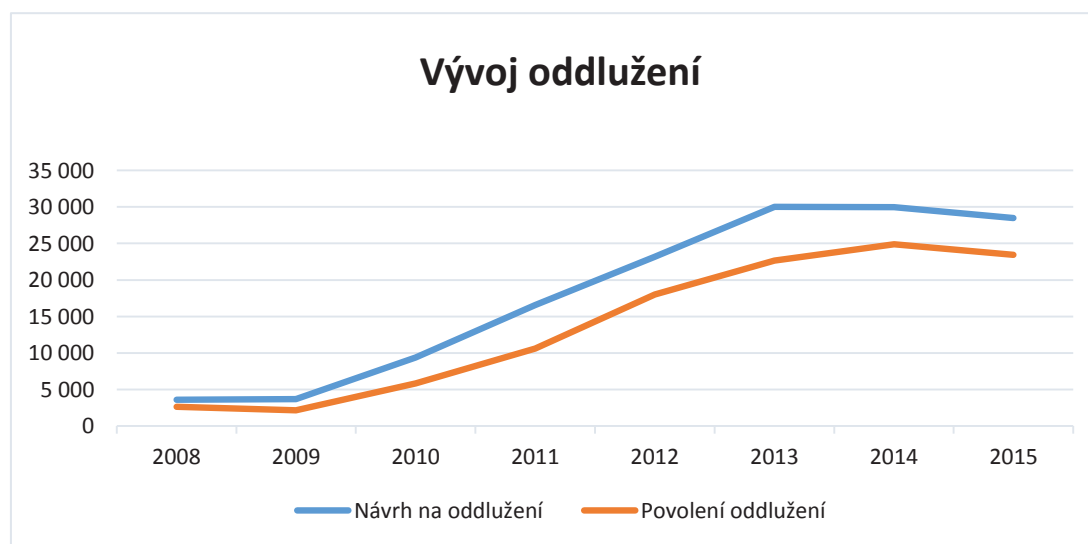
V následující tabulce 2.1 vidíme vývoj oddlužení v letech 2008 až 2015. Tabulka zachycuje jak návrhy na oddlužení, tak i povolená oddlužení. Od roku 2008 do roku 2013 množství návrhů i povolených oddlužení rapidně rostly. V roce 2013 dosáhly svého vrcholu a v dalších letech začaly pomalu klesat.

Tab. 2.1 - Vývoj oddlužení v letech 2008 - 2015

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Návrh na oddlužení	3 586	3 687	9 399	16 568	23 179	30 029	29 967	28 495
Povolení oddlužení	2 636	2 145	5 829	10 620	17 993	22 643	24 897	23 425
Procento povolených oddlužení	73,5	58,2	62,0	64,1	77,6	75,4	83,1	82,2

Zdroj: www.Creditreform.cz - výroční zprávy 2008 – 2015, vlastní zpracování

Obr. 2.2 – Vývoj oddlužení

Zdroj: www.creditreform.cz

Podle Creditreform mají roční počty insolvenčních návrhů svůj vrchol konečně za sebou. Od roku 2008, kdy insolvenční zákon vznikl, do roku 2013 můžeme pozorovat jejich rapidní meziroční růst. Historicky nejvyšší hodnoty nese rok 2013, kdy bylo zaznamenáno okolo 30 tisíc návrhu na oddlužení a zhruba 25 tisíc z nich bylo povoleno. V dalších letech již

zaznamenáváme pomalý pokles.² Od roku 2008 do roku 2015 bylo vyhlášeno zhruba 85 000 osobních bankrotů z toho třetina z nich osobami ve věku 35 – 44 let. Další výrazný podíl má věková skupina 45 – 54, která má víc než jednu pětinu z celkového počtu a dále věková skupina 55 a více, která má podobný podíl.³

2.3.1 Právní úprava a její změny

IZ ve znění do 31. 12. 2013 umožňoval řešit úpadek oddlužením, pokud se jednalo o dlužníka – nepodnikatele. Oddlužení nebylo přípustné pro podnikatele podle předpisů o živnostenském podnikání. Dále musela být dodržena podmínka, že dlužník nemá žádné dluhy z podnikání (Maršíková, 2015).

Od 1. 1. 2014 vstoupil v účinnost zákon č. 294/2013 Sb. který mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, který oddlužení osob s dluhem z podnikatelské činnosti dovoluje. V tomto roce došlo k významné změně ve vymezení, kdo může návrh na oddlužení podat:

- fyzická osoba, která nemá dluhy z podnikání, a
- právnická osoba, kterou zákon nepovažuje za podnikatele a nemá dluhy z podnikání (IZ § 389).

Zákon stanovuje i výjimky, kdy osoby s dluhem z podnikání mohou podat návrh na oddlužení, a to pokud: „s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde, nebo jde o pohledávku věřitele, která zůstala neuspokojena po skončení insolvenčního řízení, ve kterém insolvenční soud zrušil konkurs na dlužníka podle § 308 odst. 1 písm. c) nebo d), anebo jde o pohledávku zajištěného věřitele.“⁴ Což znamená, že možnost zažádat o oddlužení se otevírá většímu množství osob.

O oddlužení mohou také zažádat fyzické osoby, které nejsou podnikateli. Dluhy nesmí pocházet z podnikatelské činnosti, ale měly by mít soukromý charakter (např. spotřební

²CREDITREFORM. Creditreform.cz: Vývoj insolvence v roce 2015 [online]. Dostupné z: <http://www.creditreform.cz/novinky-downloads/vyvoj-insolvenci-v-cr.html>

³NOVINKY. Novinky.cz. Je osobní bankrot dobrým řešením? Jak pro koho. Novinky [6. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/financni-radce/376280-poradna-je-osobni-bankrot-dobrym-resenim-jak-pro-koho.html>

⁴(IZ § 389 odst. 2 písm. a), b) a c))

půjčky, hypoteční půjčky a další). Pokud se objeví nejasnosti o vzniku těchto dluhů, soud oddlužení povolí, a původ dluhů přezkoumá na chůzi věřitelů. Schůze věřitelů se koná kvůli projednání způsobu oddlužení. Zákon dovoluje i oddlužení fyzickým osobám, které mají dluhy z předešlých podnikatelských aktivit. Po této novele již nemusí řešit úpadek výhradně konkursem, nyní po ukončení konkursu mohou požádat o oddlužení (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

2.3.2 Společné oddlužení manželů

Do konce roku 2013 byla u společného oddlužení manželů nutnost, aby oba manželé podali insolvenční návrh samostatně, a každý z těchto návrhů byl posuzován zvlášť.

Manželé oddlužení dosáhli dvěma způsoby buď, podáním dvou insolvenčních návrhů a tak dvou návrhů na oddlužení, které potom insolvenční soud posuzoval jednotlivě a na základě návrhu jednoho z manželů sloučil jejich řízení do jednoho. Z čeho vyplývá, že si oba manželé mohou odečíst nezabavitelnou část ze svých příjmů a zároveň mohou uplatnit výživné. Zbylá část příjmů se sečte a od ní se potom odečte odměna pro insolvenčního správce, a co zůstane, se využije na splacení dluhů. I zde platí podmínka splacení minimálně 30 % dluhů do 5 let.

Druhý způsob spočívá v tom, že soud rozhodl, že návrhy manželů na oddlužení bude posuzovat samostatně a odděleně. Vznikaly zde případy, kdy jeden z manželů povolení na oddlužení dosáhl a druhému byl zamítnut, což manželům moc nepomáhalo, jelikož dluhy u jednoho z nich stále přetrvávaly a dokonce se někdy i zvyšovaly. Další nevýhodou tohoto způsobu je, že věřitelé mohli požadovat po jednom z manželů, který je v insolvenčním řízení, úhradu dluhů za druhého manžela. Problém mohl také nastat, pokud jeden z manželů vlastnil i jiný majetek než majetek ve společném jmění, což znamená, že majetková podstata druhého z manželů byla jiná. Také v případě pokud jeden z manželů měl závazky, které nepatřily do společného jmění. Za takových podmínek by pravděpodobně k společnému oddlužení nedošlo a soud by rozhodl o oddlužení odděleně (Šimák, 2011).

Od 1. 1. 2014 vstoupila v platnost *novela 294/2013 Sb. (IZ)*, která řeší společné oddlužení manželů a nyní již manželé, z nichž každý samostatně je oprávněn podat návrh na oddlužení, mohou tento návrh podat společně. Společný návrh manželů musí obsahovat prohlášení obou manželů, že v rámci oddlužení zpeněžení majetkové podstaty se bude považovat veškerý jejich majetek za společné jmění manželů. Podpis každého z manželů musí

být ověřen. Po podání společného návrhu jsou manželé po dobu trvání insolvenčního řízení považováni za jednoho dlužníka (§ 394a IZ).

2.4 Insolvenční řízení

Insolvenční řízení je „*soudní řízení, jehož podstatou je úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka a způsoby jeho řešení*“ (§ 2 písm. a) IZ). Cílem insolvenčního řízení je co nejvyšší a poměrné uspokojení dlužníkových věřitelů.

2.4.1 Zásady insolvenčního řízení

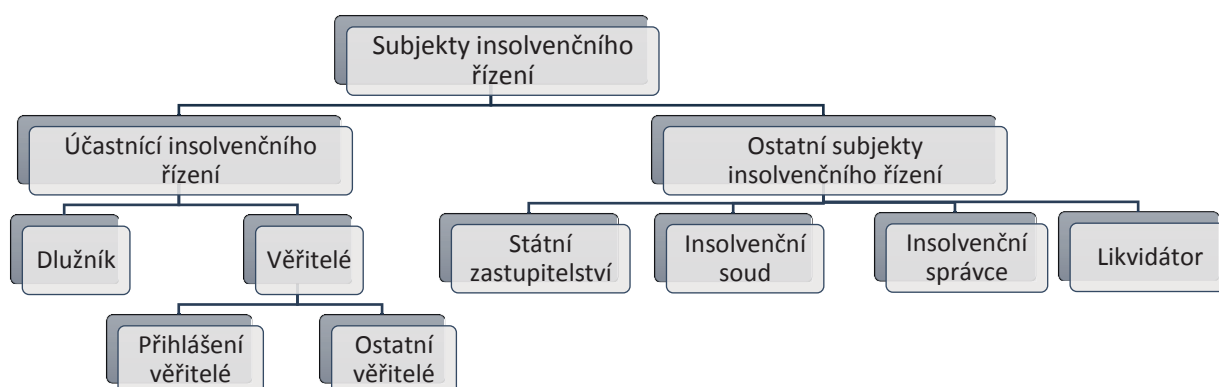
Zásady insolvenčního řízení upravuje § 5 insolvenčního zákona. Řízení musí být prováděno tak, aby žádný ze zúčastněných nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně obohacen a aby se dosáhlo co největšího uspokojení věřitelů. Věřitelé mají v insolvenčním řízení rovné postavení. Práva nabytá věžitelem v dobré víře nelze před začátkem řízení nijak omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani jednáním insolvenčního správce. Věřitelé nesmí plnit své pohledávky mimo insolvenční řízení.

2.4.2 Subjekty insolvenčního řízení

Procesními subjekty podle tohoto zákona jsou:

- a) insolvenční soud,*
- b) dlužník,*
- c) věřitelé, kteří uplatňují svá práva vůči dlužníkovi,*
- d) insolvenční správce, popřípadě další správce,*
- e) státní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení nebo do incidenčního sporu, a*
- f) likvidátor dlužníka (§ 9 písm. a) – f) IZ).*

Obrázek 2.3 – Subjekty insolvenčního řízení

Zdroj: Chalupěcká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012, vlastní zpracování

Insolvenční soud

Insolvenční soud je soud, kde probíhá insolvenční řízení. Je-li dlužník fyzická osoba a nepodniká, je místě příslušný krajský soud, který se nachází v obvodu, kde má dlužník bydliště nebo v obvodu, kde dlužník bydlí trvale. Je-li dlužník podnikající fyzická osoba je místně příslušný krajský soud obvod, kde dlužník provozuje svou podnikatelskou činnost, pokud nemá místo podnikání tak je to dlužníkovu bydliště. V případě, že je dlužník právnická osoba je pro určení místního soudu důležité sídlo právnické osoby. (Maršíková, 2014) Insolvenční soud provádí průběžný dohled nad postupem činností ostatních procesních subjektů. Může požadovat zprávu o vysvětlení postupů nebo zadávat pokyny insolvenčnímu správci (§ 10 a 11 IZ).

Dlužník a věřitelé

Dlužníci a věřitelé v insolvenčním řízení uplatňují své právo vůči dlužníkovi. (§ 14 odst. 1 IZ) Přihlášení věřitelé mohou svá práva v insolvenčním řízení uplatňovat také pomocí věřitelských orgánů jako je schůze věřitelů a věřitelský výbor. Schůze věřitelů je nejvyšším orgánem věřitelů v insolvenčním řízení a rozhoduje o nejdůležitějších záležitostech. Insolvenční soud svolává a řídí schůzi věřitelů, právo zúčastnit se chůze mají pouze přihlášení věřitelé, dlužník, insolvenční správce a státní zastupitelé. Má-li dlužník více než 50 přihlášených věřitelů je schůze věřitelů povinna ustanovit věřitelský výbor. Věřitelský výbor chrání společné zájmy věřitelů.⁵

⁵INSOLVENČNÍ ZÁKON. Insolvenční–zákon.justice.cz: *Postavení věřitelů a věřitelské orgány*. Insolvenční zákon [6. 8. 2015]. Dostupné z: <http://insolvenzni-zakon.justice.cz/obecne-informace/veritel/postaveni-veritelu-a-veritelske-organy.html>

Státní zastupitelství

Státní zastupitelství může podat, pokud je to možné, opravný prostředek proti rozhodnutí insolvenčního soudu pokud, je součástí insolvenčního řízení nebo incidenčního sporu (§ 69 IZ).

Likvidátor dlužníka

Vykovává svou působnost v rozsahu, kdy ještě nepřešla na insolvenčního správce. Podle IZ má likvidátor nárok na náhradu výdajů a odměnu, o jejíž výši rozhodně insolvenční soud (§ 70 IZ).

2.4.3 Insolvenční správce

Insolvenčního správce může zastávat fyzická osoba, právnická osoba a veřejná obchodní společnost oprávněna k výkonu funkce má-li povolení od Ministerstva spravedlnosti ČR. Předseda insolvenčního soudu určí z insolvenčního seznamu tohoto správce a v průběhu konání insolvenčního řízení mohou věřitelé na první schůzi věřitelů odvolat zvoleného správce a usnést se zvolení správce nového.

Insolvenční správce v průběhu insolvenčního řízení vykonává povinnosti, které mu ukládá insolvenční zákon, zvláštní předpisy nebo insolvenční soud. Správce je odpovědný za svou činnost dlužníkovi, věřitelům dlužníka a dalším osobám za škodu, která vznikla daným osobám z důvodu porušení povinnosti insolvenčního správce. Insolvenční soudce provádí v průběhu insolvenčního řízení dohled nad činnostmi insolvenčního správce (Maršíková, 2014). Insolvenční správce má dle § 38 insolvenčního zákona nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů

„Insolvenční správce je povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí, je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Společnému zájmu věřitelů je povinen dát při výkonu funkce přednost před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob“ (§ 36 odst. 1 insolvenční zákon).

2.4.4 Insolvenční rejstřík

Insolvenční rejstřík je veřejné přístupný informační systém, který spravuje Ministerstvo spravedlnosti ČR a je dostupný na www.insolvenzni-zakon.cz. Jsou v něm údaje o dlužnících, seznam insolvenčních správců a obsah insolvenčních spisů v digitalizované podobě (Maršíková, 2014).

Hlavní funkce insolvenčního rejstříku jsou:

- informační (kdokoliv si může zjistit informace o dlužníkovi a průběhu jeho insolvenčním řízení),
- registrační (každý dlužník do insolvenčního rejstříku uvádí osobní údaje),
- doručovací (zveřejnění písemnosti se považuje za doručené, ledaže zákon stanoví z dle zvláštní způsob doručení (§ 71 IZ).

Umožňuje nám sledovat průběh insolvenčního řízení, postoj insolvenčního soudce, věřitele nebo způsob řešení úpadku a to díky jeho publicity. Do insolvenčního rejstříku se zapisuje jméno, příjmení, bydliště, rodné číslo nebo sídlo a název firmy. V insolvenčním rejstříku musí být vždy zveřejněno jméno a příjmení dlužníka, ale pokud dlužník chce, aby některé osobní údaje nebyly veřejně přístupné je oprávněn podat žádost insolvenčnímu soudu a to kdykoliv během insolvenčního řízení. Důležitý význam má také pro věřitele, kteří pomocí něho získávají informace o průběhu a stavu insolvenčního řízení, o majetkové podstatě, názor insolvenčního správce, věřitelů a také stavu jejich pohledávek.

2.5 Majetková podstata

Majetkovou podstatou se rozumí „*majetek určený k uspokojení dlužníkových věřitelů*“ (§ 2 písm. e) IZ). Podrobněji pojem a obsah majetkové podstaty vymezuje § 205 IZ, kde právní úprava odlišuje, zda insolvenční návrh podal dlužník či věřitel. Jestli byl insolvenční návrh podán dlužníkem, tak do majetkové podstaty připadá majetek, který byl ve vlastnictví dlužníka v době zahájení insolvenčního řízení. Podal-li návrh na insolvenci věřitel obsahem majetková podstata je majetek, jež byl v době vydání o úpadku ve vlastnictví dlužníka.

Dle § 206 (IZ) majetková podstata obsahuje:

- peněžní prostředky,
- movité a nemovité věci,
- podniky,
- soubory věcí i věci hromadné,
- vkladní knížky, listy a jiné druhy vkladů,
- cenné papíry, akcie, šeky, směnky nebo jiné listy, jejichž předložení je nutné k uplatnění práva,
- peněžité, nepeněžité i podmíněné pohledávky dlužníka a pohledávky, které stále nejsou zaplaceny,
- obchodní podíl,
- dlužníková mzda nebo plat a příjmy, které dlužníkovi nahrazují odměnu za práci například nemocenská, důchod, podpora v nezaměstnanosti, peněžitá pomoc v mateřství,
- penězi ocenitelná práva a majetkové hodnoty

Do majetkové podstaty nepřípadá majetek, který nelze postihnout exekucí či výkonem rozhodnutí což z pravidla bývá běžný oděv, vybavení domácnosti, snubní prsten a další věci tomu podobné. Dále zde nepatří majetek, se kterým, lze dle zvláštních právních předpisů vynakládat jen způsobem, ke kterému byl stanoven, zejména dotace a splatné výpomoci z rozpočtu státu, územních samosprávních celků anebo Národního či státního fondu a dalších. Z majetkové podstaty však věci sloužící k podnikatelské činnosti dlužníka vyloučeny nejsou. Pokud dojde k otázce, co není předmětem majetkové podstaty, tak o tom rozhodne insolvenční soud (§ 207 a 208 IZ).

2.5.1 Povinnosti a práva

Insolvenční nebo předběžný správce má za úkol zjišťování majetkové podstaty a dlužník má povinnost předložit mu všestrannou součinnost a dodržovat jeho pokyny. Pokud je dlužník právnická osoba, je tato povinnost předložení součinnosti delegována na statutární orgán nebo likvidátora. Další povinností dlužníka je poskytnout insolvenčnímu nebo předběžnému správci seznam majetku spolu s insolvenčním návrhem.

Správce samostatně prověří, zda do majetkové podstaty spadá majetek, který dlužník uvedl nebo zda, v něm něco schází a doplní ho sám.

Správce má dále právo k přístupu na všechny místa, kde se nachází majetek, který je součástí majetkové podstaty a dlužník mu toto právo musí umožnit. Jestli-že dlužník nesouhlasí a neumožňuje správci součinnost potřebnou k zjištění majetkové podstaty, tak je správce oprávněn podat návrh u insolvenčního soudu na prohlídku bytu, domu, skříní a jiných míst, kde se nachází majetek dlužníka. Dlužník se proti tomuto rozhodnutí nemůže odvolat. V případě že se byt, sídlo či majetek, který je součástí majetkové podstaty nachází u jiné osoby, musí správci tato třetí osoba umožnit prohlídku. Pokud tak neučiní, správce si může zjednat přístup do dlužníkovy bytu i jiných prostor. Během insolvenčního řízení může správce kdykoliv vyjmout pohledávku, věci nebo jiné majetkové hodnoty z majetkové podstaty, které neslouží k uspokojení věřitelů.⁶

„Zákon stanoví v závislosti na průběhu řízení, způsobech řešení úpadku a vlastnictví majetku náležejícího do majetkové podstaty, kdo je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními, případně komu přísluší právo nakládat s majetkovou podstatou ohledně části těchto oprávnění nebo pouze ohledně některých z nich“ (§ 229 odst. 1 IZ). Dlužník může disponovat s majetkem pokud, je to v době před rozhodnutím úpadku nebo od rozhodnutí úpadku do rozhodnutí jeho způsobu řešení. Správce má dispoziční oprávnění s majetkovou podstatou, je-li dlužník v konkursu, ale jestli se dlužník nachází v reorganizaci nebo oddlužení tak je to on sám (§ 229 IZ).

2.6 Pohledávky

Pohledávka je právo věřitele na (peněžní) plnění určitého závazku dlužníkem. Vzniká zde povinnost dlužníka splnit svůj závazek vůči věřiteli a věřitel má nárok na vymáhání dlužného plnění. Pohledávky mohou mít jak peněžitou tak i nepeněžitou podobu. Pohledávky vznikají především z právních vztahů na základě smlouvy. Okamžik, kdy odběratel věřiteli nezaplatí danou částku do splatného termínu, který si mezi sebou dohodnou, nebo je uveden ve smlouvě se považuje za vznik pohledávky. Pohledávka se nyní stává dlužnou a věřitel má právo jí vymáhat všemi právními prostředky.

⁶ (§ 208, 209, 210, 211, 2012, 227 IZ)

2.6.1 Přihlášení k pohledávce

„Věřitelé, kteří své pohledávky uplatňují podáním přihlášky, se uspokojují v závislosti na způsobu řešení úpadku, a to rozvrhem při konkursu, plněním reorganizačního plánu při reorganizaci nebo plněním při oddlužení, nestanoví-li zákon jinak“ (§ 165 odst. 1 IZ).

Věřitelé své pohledávky přihlašují přihláškou u insolvenčního soudu. Přihláška má podobu předepsaného formuláře. Náležitosti přihlášky upravuje § 174 IZ. Lhůta pro přihlášení začíná plynout od zveřejnění úpadku dlužníka a během této doby, pokud již tak neučinili, věřitelé přihlašují své pohledávky. Zpravidla tato doba přihlašování bývá 30 dní, ale soud tuto dobu u konkursu prodlužuje až na 60 dní. Pokud věřitel nepřihlásí svou pohledávku včas, tak jeho pohledávka nezaniká, ale její vymáhání se stává komplikovanější. (§ 173 IZ) Věřitelé informace o termínu k přihlašování k pohledávce zjistí z insolvenčního rejstříku, ale pokud se o to z vlastní iniciativy nebudou zajímat, mohou tento termín propást. Insolvenční soud není povinen o termínu zahájení přihlašování informovat věřitele. Přihlášenou pohledávku může věřitel kdykoliv během řízení vzít zpět.

Insolvenční správce přezkoumá přihlášené pohledávky a poté požádá dlužníka, aby se k daným pohledávkám vyjádřil. Po přezkoumání správce sestaví seznam přihlášených pohledávek, který potom insolvenční soud zveřejní. Dlužník, insolvenční správce i věřitel je oprávněn popřít výši a pravost pohledávek (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

2.6.2 Druhy pohledávek

Insolvenční zákon rozlišuje pohledávky zajištěné a nezajištěné pak vykonatelné a nevykonatelné a pohledávku za majetkovou podstatu.

Zajištěné pohledávky

Jde o pohledávku zajištěnou majetkem, který náleží do majetkové podstaty zejména zástavním právem nebo zadržovacím právem. Věřitel, který má zajištěnou pohledávku se označuje za zajištěného věřitele (Maršíková, 2014).

Nezajištěná pohledávka

Jedná se o pohledávku, která není součástí majetkové podstaty. Pro účel zajištění pohledávky nebylo k majetku dlužníka nutno zřídit zástavní nebo zadržovací právo či jiné zajišťovací instituty. Nositel této pohledávky, se označuje nezajištěný věřitel (Maršíková, 2014).

Vykonatelná pohledávka

Vykonatelnou pohledávkou se označuje pohledávka, jejíž naplnění se věřitel může domáhat pomocí rozhodnutí soudu nebo exekucí. Jedná se především o pohledávky přiznané rozhodnutím soudu, nebo správního orgánu. Vykonatelná přihláška musí mít vykonatelný titul nejčastěji je to rozhodčí nález, platební rozkaz, směnečný rozkaz a další (Maršíková, 2014).

Nevykonatelné pohledávka

Pohledávka se považuje za vykonatelnou, má-li vykonatelný titul, který může být rozhodčí rozkaz, platební rozkaz nebo rozkaz směnečný a šekový a další. Pokud ho pohledávka nemá, jedná se o pohledávku nevykonatelnou.

Pohledávka za majetkovou podstatou

Pohledávky za majetkovou podstatou upravuje § 168 insolvenčního zákona. Tyto pohledávky vznikly až po zahájení insolvenčního řízení nebo až po rozhodnutí o úpadku. Věřitel je uplatňuje přímo u osoby s dispozičním oprávněním, takže nepodává přihlášku k pohledávce u insolvenčního soudu. Jestli má tato osoba dostatek finančních prostředků měly by být pohledávky plněny průběžně nebo ve lhůtách splatnosti (Maršíková, 2014).

3 Ekonomický a sociální dopad oddlužení na dlužníka

Tato kapitola nám přiblíží dopad oddlužení na dlužníka, jak ze sociálního, tak ekonomického pohledu. Poukáže na hlavní výhody a nevýhody, které oddlužení dlužníkovi přináší. Jsou zde vymezeny příjmy a výdaje rodinného rozpočtu a jeho funkce ochrany před vznikem zadlužení. Dále kapitola zkoumá příčiny vzniku zadlužení, finanční gramotnost a její úroveň v ČR. Popisuje proces a podmínky povolení oddlužení jeho schválení a způsobu jeho řešení, a to jak zpeněžením majetkové podstaty, tak splátkovým kalendářem. Poté se zabývá podmínkám zrušení oddlužení jeho splnění a následného osvobození od dluhů. Na závěr je definován význam a výpočet nezabavitelného minima.

3.1 Výhody oddlužení pro dlužníka

Hlavním smyslem oddlužení je zbavit dlužníka jeho dluhů a umožnit mu nový začátek s čistým štítem. Největší výhodou je fakt, že dlužník musí zaplatit 30 % ze svých závazků, poté splácí maximum podle jeho možností, ale to co zůstane, je mu odpuštěno. Odpuštění zbylé části dluhu je to největší plus oddlužení, jelikož umožňuje lidem, kteří se ocitli v dluhové pasti nový start a naději, že nezůstanou zadlužení po zbytek života. Během insolvenčního řízení nelze provádět exekuci na majetku a růst sankcí je pozastaven, což je také jedna z velkých výhod oddlužení. Chrání tak dlužníka i jeho majetek před exekutory a dlužník nemusí mít obavy, že se zvýší jeho sankce za pozdní platby. Po dobu insolvenčního řízení je dlužník pod kontrolou soudu a insolvenčního správce, sice je pod neustálým dohledem, ale to ho aspoň donutí plnit vše správně a včas. I tato kontrola dlužníka se dá považovat za jistou výhodu.

3.2 Nevýhody oddlužení pro dlužníka

Dlužník si během oddlužení prochází velmi těžkým obdobím, již na začátku musí provést velké množství papírování a zpracovat podklady o jeho zadlužení. Nevýhodou je především zpeněžení majetkové podstaty, během které se dlužník stává nemajetný. Dlužníci přichází o svůj majetek a v některých případech i o své bydlení a jsou nuceni hledat si novou střechu nad hlavou. Pokud oddlužení řeší pomocí splátkového kalendáře, tak po dobu pěti let žijí z přiznaného minima a všechny jejich ostatní příjmy jdou na splácení dluhů. Dále je dlužník pod neustálou kontrolou a drobnohledem soudu a insolvenčního správce, což má i své výhody, ale neustálá kontrola a tlak může být velice nepříjemný. Dlužník musí insolvenčnímu

správci poskytnout veškeré informace o jeho zadlužení a být k němu upřímný, i když mu to není příjemné a stydí se za to. Zveřejnění dlužníka v insolvenčním rejstříku, který je veřejně přístupný, je taky jedna z nevýhod. I když se dlužník za své dluhy stydí a skrývá je, tak v tomto případě se bohužel musí připravit, že se o jeho finanční situaci společnost dozví, což je pro dlužníka velice ponižující. Reakce okolí na jeho situaci může být různá a on se sní musí vyrovnat.

3.3 Jak předcházet oddlužení

Tím nejzákladnějším pravidlem jak se vyhnout finančním problémům je, že celková suma příjmů musí být vyšší než celková suma výdajů. Pokud se podle tohoto jednoduchého pravidla budete řídit, tak se vám podaří vyhnout veškerým finančním problémům a následného oddlužení.

Účinnou ochranou před osobním bankrotem je řádné placení svých splatných závazků vůči svým věřitelům. Pokud se i tak ocitnete v situaci, kdy nebudete schopni plnit své závazky, rozhodně neřešte své problémy tím, že se začnete vyhýbat komunikaci se svým věřitelem a půjčovat si na jednotlivé splátky u dalších. Právě naopak se snažte komunikovat se svým věřitelem a domluvit se s ním na novém splátkovém kalendáři, který bude více vyhovovat vaší finanční situaci. Další možnost je i konsolidace dluhu, při které dochází k nahrazení všech dluhů jedním dluhem a jedním věřitelem. Cílem je minimalizovat výši splátek do únosné míry.⁷

3.3.1 Domácí účetnictví

Dalším důležitým nástrojem, který nám pomůže před zadlužením, je přehled domácích financí neboli domácí účetnictví. Pro spokojený rodinný a finanční život je velice důležitá znalost velikosti a struktury příjmů a výdajů. Pomocí tohoto účetnictví po odečtení výdajů od příjmů zjistíme, kolik nám toho měsíčně zůstává a za co utrácíme nejvíce, popřípadě na čem můžeme ušetřit. Své domácí účetnictví si můžete vést v obyčejném sešitě, nebo pomocí programu v počítači.

⁷HRUBOŠOVÁ, M.: *Finanční gramotnost: Co byste měli vědět o dluzích a splácení* [online]. Idnes [4. 1. 2016]. Dostupné z: http://finance.idnes.cz/financni-gramotnost-pujcit-penize-dtg-/viteze.aspx?c=A151229_151708_viteze_kho

Příjmy domácnosti

Veškeré příjmy domácnosti společně s úsporami tvoří disponibilní neboli dostupný příjem domácnosti. Příjmy se stejně jako výdaje dají rozdělit na pravidelné a mimořádné. V rozpočtu jsou zachyceny jen příjmy v jejich použitelné, reálné výši – mzdy by měly být vždy v čisté výši. V pravidelných příjmech se nejčastěji vyskytuje jen jedna položka a to je příjem ze zaměstnání popřípadě podnikání. Ti, kteří zvládají při svém zaměstnání podnikat, tam budou mít dvě položky. Mezi další pravidelné příjmy můžeme zařadit i penzi, rodičovský příspěvek, příjem z pronájmu bytu nebo třeba úroky. Mimořádné příjmy pak tvoří tzv. třináctý plat, prémie, dědictví nebo výhra v loterii. Pokud mají dlužníci ještě další příjmy, tak se tam uvádí také.

Výdaje domácnosti

Výdaje domácností budou obsahovat mnohem více položek. Výdaje se dají rozdělit do několika skupin. Stejně jako příjmy je dělíme podle pravidelnosti na pravidelné (např. nájem, školné, hypotéka) a mimořádné (např. pokuta, oprava automobilu po dopravní nehodě, penále). Podle toho na co jsou vynakládány, je můžeme rozdělit do několika skupin. V první skupině se nachází výdaje na zajištění bydlení - hypotéka, nájem, energie, vodné, stočné a další. Druhou skupinu tvoří výdaje spojené na služby a věci denní spotřeby. Tyto výdaje představují potraviny, drogerii, kadeřníka, kurz angličtiny, benzín a další. Poslední třetí skupinu tvoří plánované výdaje. Nejčastěji to bývají velké výdaje, o kterých dopředu přemýšlíme, ale pokud na ně nemáme tak si je nekoupíme. Plánované výdaje se od těch denních liší tím, že o výdajích na denní spotřebu moc nepřemýšlíme, provádíme je automaticky a často zcela zbytečně. Právě nejvíce peněz se podle finančních poradců dá ušetřit ve výdajích na denní spotřebu a to až 20 % měsíčně (Janda, 2013).

Příjmy domácnosti \geq výdaje domácnosti

Základním principem hospodaření domácností je dostat do dlouhodobého souladu příjmy a výdaje, nejlépe vytvořit přebytkový rozpočet což znamená, že příjmy převyšují výdaje. Existují dvě možnosti, jak vyrovnávat rodinný rozpočet, a to zvýšením příjmů anebo snížením výdajů. Nejlepší je však kombinace obojího.

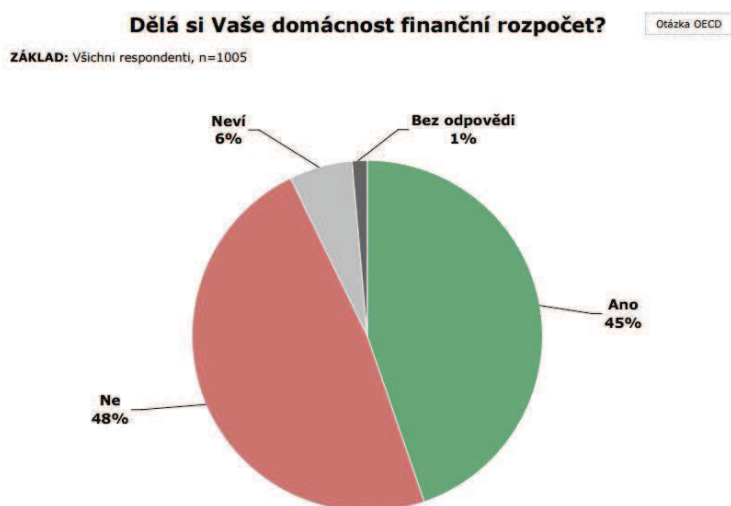
Výdaje snižujeme pomocí šetření, to znamená vzdáním se některých zboží či služeb, popřípadě nalezením levnější varianty. Omezit výdaje, na které jsme zvyklí, bývá z počátku velmi těžké a nepříjemné. Začít se musí vždy analýzou svého spotřebního chování a snahou změnit své nákupní návyky. Zvyšování příjmů nejde tak rychle a snadno, protože většinou

souvisí s delším časovým horizontem. Dosáhnout ho můžeme pomocí rekvalifikace nebo vyšším vzděláním, jež zvýší naše šance na trhu práce získat lépe placené zaměstnání. Rychlejší způsob je nalezení druhého zaměstnání, což většinou bývá na úkor jiných zájmů (volného času, rodiny atd.).

Za veškeré příjmy a výdaje rodinného rozpočtu odpovídají rodiny samy. Důležité je, aby si rodiny osvojily schopnost provádět výdaje umírněně a promyšleně, protože chuť spotřebovávat se odráží od lidské přirozenosti a slabosti. Musí si určit finanční strategii a výši rizika, kterou je rodina schopna podstoupit a dodržovat ji. Využije-li rodina pro své výdaje cizí zdroj financování – půjčku, musí si uvědomit, že ručí svým majetkem a že není zadarmo. Pokud má být rodinná strategie účinná, rodina se nesmí nechat zlákat okolím a vytvořit si jakousi sebeobranu před zbytečným utrácením.⁸

Na základě otázek z dotazníku kvantitativního výzkumu – finanční gramotnosti ČR⁹, který byl vytvořen v roce 2010 Ministerstvem financí a Českou národní bankou, byly získány údaje uvedené v grafech. Následující kapitola se výzkumu věnuje podrobněji, zde jsou jen uvedeny grafy, které souvisí s domácím účetnictvím.

Graf 3.1 – Finanční rozpočet domácností

Zdroj: Kvantitativní výzkum finanční gramotnosti ČR, www.mfcr.cz

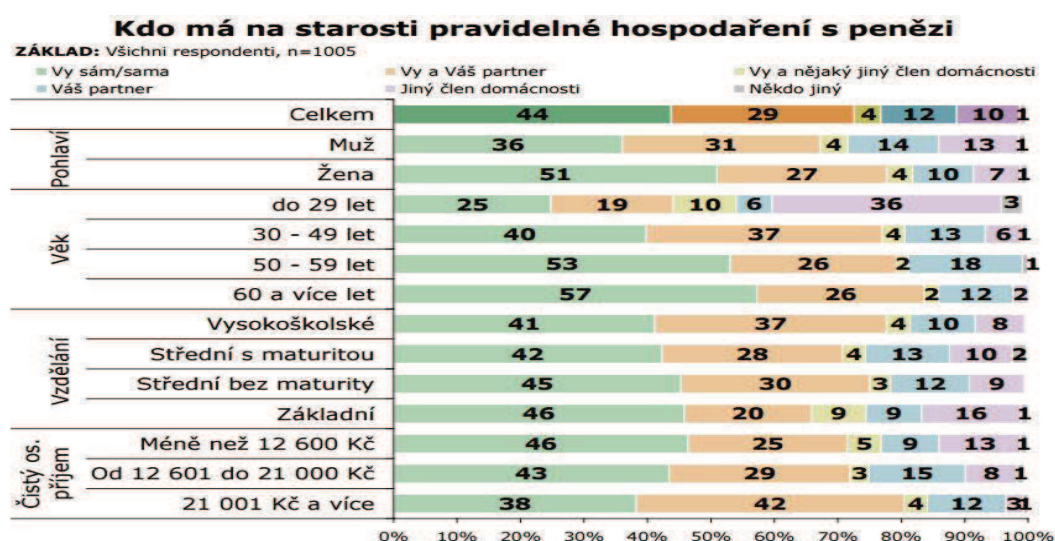
⁸ PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT.psfv.cz: *Rodinné finance*[online]. PSFV [30. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/rozpocet>

⁹HRADIL, D.: *Češi a finanční gramotnost. Kde jsou největší mezery?* [online]. MFČR [1. 4. 2011]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2011/2011-04-01-vmediich-4031-4031>

Základním principem finančního řízení je správně sestavený rozpočet. Na základě grafu 3.1 si jen 45 % dotazovaných občanů sestavuje svůj domácí rozpočet, což odpovídá jednomu občanovi ze tří. Z výzkumu je bohužel zřejmé, že je více občanů, co si své příjmy a výdaje nebilancují, nad těmi co ano.

Následující tabulka 3.1 zachycuje, kdo se v domácnosti stará o hospodaření s penězi. Hlavním kritériem je pohlaví, věk, vzdělání a výše příjmu. Dále porovnává, jestli se o své finance staráme sami, nebo se svým partnerem, či naše finance spravuje jiný člen rodiny.

Tab. 3.1 – Hospodaření domácností

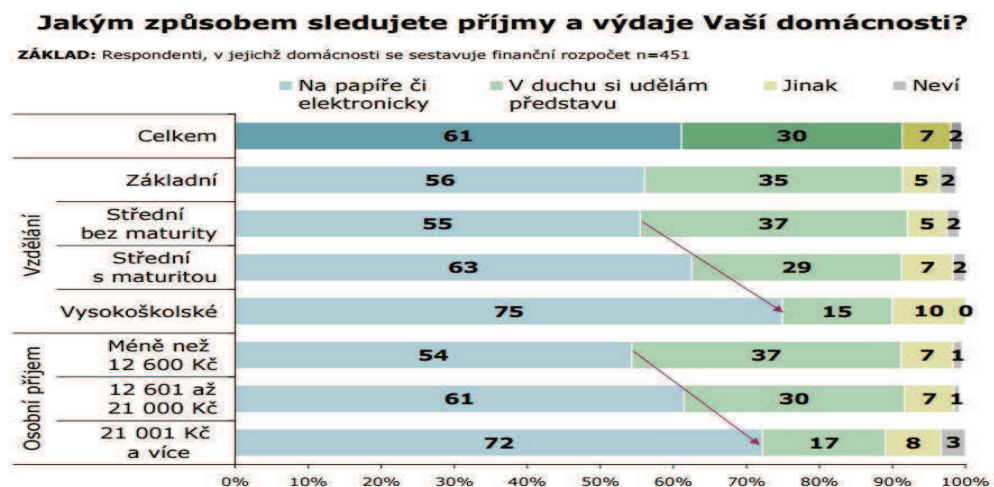

Zdroj: Kvantitativní výzkum finanční gramotnosti ČR, www.mfcr.cz

Z údajů z tabulky pozorujeme, že 40 % ze všech dotazovaných si svůj rozpočet sestavuje sám. Nejčastěji se o finance v domácnosti starají ženy a to až z poloviny, muži zastávají 36 %. S přibývajícím věkem se o hospodaření s penězi staráme především sami. Do 29 let nám s hospodařením pomáhá především jiný člen rodiny a to z 36 %, sami si své peníze spravujeme jen z 25 %. Ve věkové skupině 30 až 49 let hospodaříme skoro tak stejně sami, jak se svým partnerem a to okolo 40 %. Dále se poměr ve samospravování peněz zvyšuje a v letech 50 – 59 je to 53 %. V letech 60 a víc je to 57 % a ve stejném zastoupení 26 % je hospodaření s partnerem.

Z následující tabulky 3.2 můžeme vyčíst, jakým způsobem sledují své příjmy a výdaje domácnosti v ČR. Jestli si své příjmy a výdaje vedou elektronicky, na papíře, v duchu, jiným způsobem, a nebo neví. Hlavním kritériem je vzdělání a výše příjmů občanů.

Tab. 3.2 – Způsob sledování příjmů a výdajů domácností v ČR

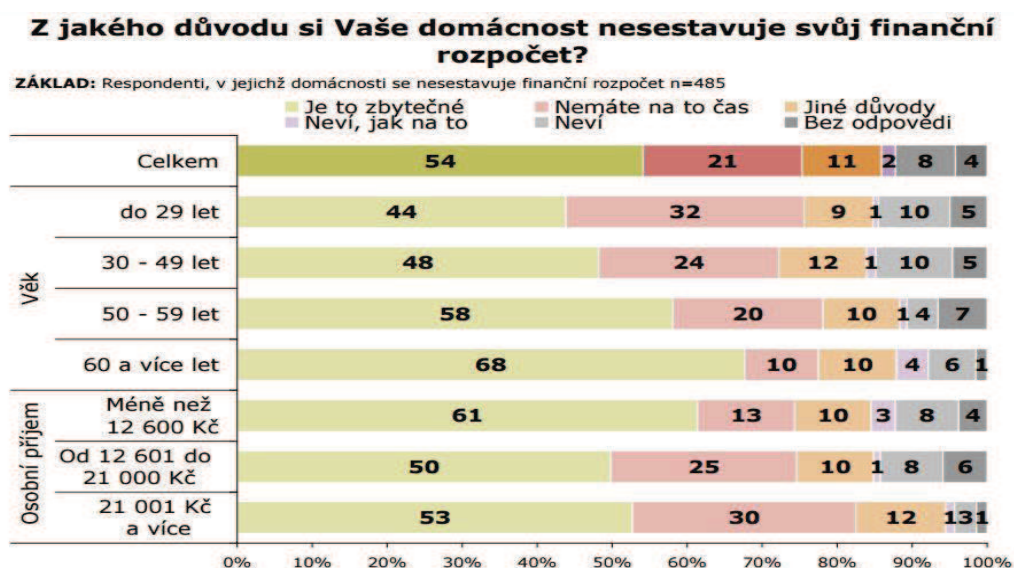
Zdroj: Kvantitativní výzkum finanční gramotnosti ČR, www.mfcr.cz

Na základě tabulky je zřejmé, že občané s vyšším příjmem i vzděláním si svůj rozpočet vedou především v elektronické podobě anebo na papíře. Velká výhoda bilancování svých příjmů a výdajů je v tom, že následně mohou porovnávat jednotlivé měsíce, či roky mezi sebou a zjistit jestli došlo ke zlepšení, či nikoliv. Občané, kteří své rozpočty nijak nezachycují, toto porovnání provést nemohou.

Níže uvedená tabulka 3.3 zachycuje důvody, kvůli kterým si domácnosti své rozpočty nesestavují. Mezi důvody patří zbytečnost, nedostatek času nebo třeba neví jak si rozpočet sestavit. Mezi kritéria patří věk a výše příjmů občanů.

Hlavním důvodem, proč si domácnosti nesestavují svůj finanční rozpočet, je jeho zbytečnost, což si myslí víc než polovina dotazovaných a to především respondenti s nižšími příjmy. Další výrazný podíl je z důvodu nedostatku času respondentů na jeho vytvoření, tento důvod uvádí nejčastěji respondenti do 29 let.

Tab. 3.3 Důvody domácností k nesestavení finančního rozpočtu

Zdroj: Kvantitativní výzkum finanční gramotnosti ČR, www.mfcr.cz

3.4 Důvody vzniku oddlužení

Důležitým faktorem vývoje insolvenčních případů fyzických osob je dynamické zvýšení počtu těchto případů, které zaznamenáváme po celou dobu účinnosti IZ – tento trend nepochybně souvisí s dlouhotrvajícím obdobím krize a stagnace ekonomiky, ve které se příjmy domácností nevyvíjí pozitivním směrem (Kislingerová, Richter, Smrčka a kol, 2013).

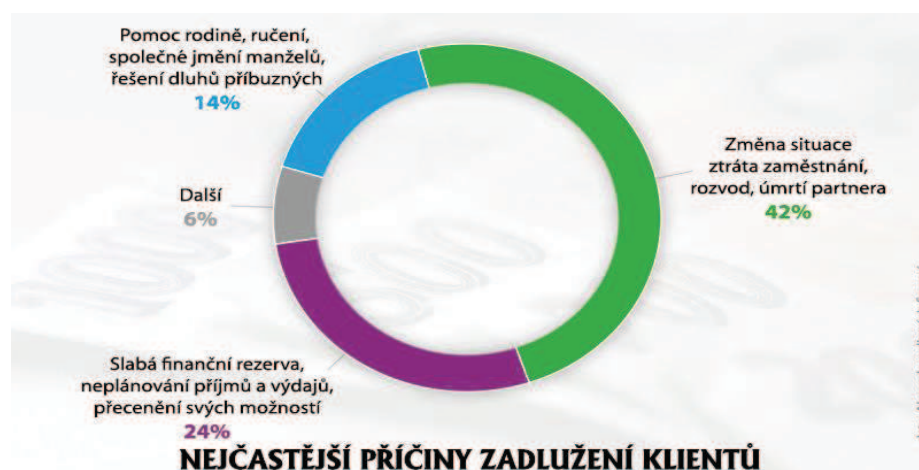
Do dluhové pasti se může snadno dostat každý z nás. Mnohdy postačí jen jedna neočekávaná situace a člověk neví jak si dál počít se svými dluhy. Ztrácí schopnost splácet je v řádných termínech nebo své dluhy neplatí už vůbec. Dochází k tomu, že své staré dluhy řeší novými. Začne si půjčovat jinde a své předešlé dluhy splácí z nových a dostává se do nekonečného řetězce, z kterého nemůže ven. Tímto způsobem může řešit své problémy jen do chvíle, než se stanou neúnosnými. Do této situaci se dlužník může dostat z mnoha důvodů – ztráta práce, dlouhodobá nemoc, rozvod, ručení, úmrtí partnera, neuvážené utrácení, neustálé půjčování jak z bankovních, tak i nebankovních institucí nebo jen pasivní přístup k plnění svých závazků (Janda, 2013).

Podle následujícího grafu ze serveru www.novinky.cz se více než 40 % lidí zadluží v důsledku těžké životní situace. Nejčastěji to bývá ztráta zaměstnání, rozvod, úmrtí partnera nebo nemoc. V těsném závěsu jsou malé finanční rezervy, neplánované výdaje a přecenění

svých finančních možností. Další významný podíl připadá na neuvážené půjčky, finanční pomoc s dluhy svých rodinných příslušníků nebo ručení blízkým osobám.

Dlužníci nemyslí na „zadní vrátka“ nevytváří si finanční rezervy a neplatí si pojistky pro případ nemoci, protože s nějakou nenadálou změnou nepočítají. Často přežívají od výplaty k výplatě a spoléhají se, že nenastane situace, kdyby o svůj zdroj příjmů mohli přijít. Pokud se ale objeví sebemenší neočekávaný výdaj, dokáže je dostat až na dno.¹⁰

Graf 3.1 – Příčiny zadlužení

Zdroj: www.novinky.cz

3.4.1 Finanční gramotnost

Dle Ministerstva financí se finanční gramotnost definuje jako: „Klíčová kompetence každého člověka. Tvoří ji soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v oblasti peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní a rodinný rozpočet včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. Finanční gramotnost má tři složky – peněžní, cenovou a rozpočtovou.“¹¹

¹⁰NOVINKY. [novinky.cz](http://www.novinky.cz): Těžká životní situace stojí nejčastěji za nezvladatelnými dluhy Čechů [online]. Novinky [28. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/394908-tezka-zivotni-situace-stoji-nejcasteji-za-nezvladatelnymi-dluhy-cechu.html>

¹¹PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT. psfv.cz: Principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání [online]. PSFV [25. 3. 2013]. Dostupné ve formátu pdf z: www.psfv.cz/assets/cs/media/PSFV_Principy-nezavislosti-v-oblasti-financniho-vzdelavani.pdf

Dalším významným důvodem proč se lidé ocitají v dluzích, je nulová finanční gramotnost. Dlužníci si nejsou schopni spočítat výši úroků, splátek a natož si představit dobu, po kterou úvěr budou splácet. Dlužníci nerozumí fungování úvěrů a jejich problematice, takže se nechají lehce zmanipulovat a poté okrást (Janda, 2013).

Ministerstvo financí považuje finanční gramotnost za jeden ze základních pilířů ochrany spotřebitelů na finančním trhu. V České republice je Ministerstvo financí hlavním koordinátorem vzdělávání finanční gramotnosti, a to na internetových stránkách <http://www.psfv.cz/> „Proč se finančně vzdělávat?“. Průběžně zde zveřejňuje aktuální informace a dokumenty, které se finanční gramotnosti týkají, dávají tipy a návody v různých oblastech financí, pomáhají při řešení problémů např. s předlužením atd.¹²

Výzkum finanční gramotnosti v ČR

Bez znalosti finanční gramotnosti se v dnešní společnosti neobejdeme. Jak však vyplynulo ze studie Ministerstva financí a České národní banky z roku 2010, Češi v tomto ohledu výrazně zaostávají. Český statistický úřad připravil téměř hodinový dotazník, jehož součástí byly i dvě desítky otázek OECD¹³ (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) a tyto dotazníky předložily 1005 respondentům.

Všechny postoje k finančnímu řízení, od Austrálie přes Evropu až po Ameriku se shodují v jedné věci – základem úspěšného řízení osobních financí je správně sestavený rozpočet. Podle výzkumu však jen jeden Čech ze tří sestavuje rozpočet pravidelně, a to je jen necelá polovina. Ti, co své finance nebilancují, sice vědí, jak na to, ale připadá jim to zbytečné. Z toho vyplývá, že finanční gramotnost není jen o sestavení rozpočtu, ale také o tom k čemu je vlastně dobrá. Výdaje na měsíc či více dopředu plánuje 64 % respondentů. Zbývá však třetina dotazovaných, kteří ani k tomuto horizontu nedohlédnou. Plány jsou důležité především, abychom se mohli připravit na zlé časy známé jako „rainy days“. Zhruba čtvrtina dotazovaných uvedla, že vůbec neví, jak dlouho, a jestli vůbec by zvládli pokrýt své výdaje v případě ztráty zaměstnání. Pouze polovina by dokázala pokrýt své výdaje po dobu tří měsíců. Na rezervu myslí 60 % obyvatel a nejčastěji si odkládají na běžný účet a pětina je věrná hrníčkům nebo obálkám v kredenci. Bohužel pětina občanů z výplaty nezbyvá nic, takže jejich úspory jsou rovny nule.

¹²MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. mfcv.cz: *Finanční vzdělávání* [online]. MFČR [3. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.mfcv.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financi-vzdelavani>

¹³ OECD je organizace, která působí v desítkách zemí a provádí tzv. pilotní globální měření finanční gramotnosti.

Velké mezery mají Češi v oblasti úvěrů. Jen 58 % z celkového počtu dotazovaných ví, že při uvažování o půjčce by měli zohlednit jak RPSN, tedy její cenu, tak také své možnosti splácení, tedy měsíční splátky. Zkratka RPSN je pro většinu občanů záhada, jen třetina si myslí, že ví, co znamená ale ve skutečnosti je to jen pouhých 17 %. Skoro stejný podíl pak připadá na zkratky „p.m.“ a „p.a.“ u úrokových sazeb.

Dále následovaly na první pohled jednoduché otázky ze světa financí. Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná jen čtvrtina dotazovaných. Slovo inflace stejně jako již zmíněné RPSN dělalo respondentům velký problém. Více jak 40 % dotazovaných ani nevědělo, co toto slovo znamená a pouhých 28 % odhadlo její správnou výši.¹⁴

3.5 Povolení oddlužení

Soud může návrh zamítnout, předpokládá-li:

- nepoctivý záměr dlužníka,
- hodnota plnění, kterou by obdrželi věřitelé, byla nižší než 30% jejich pohledávek, ledaže by s nižším plněním souhlasili,
- výsledky řízení by prokázaly lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka v insolvenčním řízení (§ 395 IZ).

Rozhodnutí o povolení oddlužení je výhradně na soudu a nelze se proti němu odvolat. Insolvenční soud oddlužení nepovolí dřív, pokud mu dlužník nepředloží seznam majetku a seznam závazků. Jestliže soud rozhodne o povolení, zveřejní toto povolení o oddlužení v insolvenčním rejstříku. Soud může rozhodnout o povolení, i pokud má pochybnosti, zda je dlužník oprávněn podat návrh na oddlužení. Soud se touto otázkou bude zabývat na schůzi věřitelů, kde se projednává způsob oddlužení a hlasuje se o jeho přijetí (§ 396 a § 397 IZ). Soud má pravomoc rozhodnout o povolení, či zamítnutí oddlužení a to bez ohledu na názor věřitelů. Po rozhodnutí již věřitelé mají spolutřídňovací práva a mohou určit způsob provedení oddlužení (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

¹⁴HRADIL, D.: *Češi a finanční gramotnost. Kde jsou největší mezery?* [online]. MFČR [1. 4. 2011]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2011/2011-04-01-vmediich-4031-4031>

3.6 Schválení oddlužení

Schválení oddlužení zákon upravuje podobně, jak povolení oddlužení. V zákoně v § 405 jsou také uvedeny důvody, pro které soud oddlužení zamítá. Pokud však schválení žádné důvody nebrání, soud rozhodne o schválení. Pokud soud oddlužení neschválí, současně rozhodne o konkurzu jako způsobu řešení dlužníkovu úpadku. Po rozhodnutí o schválení oddlužení nastupuje realizace oddlužení.

3.7 Způsoby provedení oddlužení

Dle § 389 IZ lze provést oddlužení dvěma způsoby – zpeněžením majetkové podstaty a splátkovým kalendářem. První způsob dlužníkovi dává možnost jednorázového vyrovnání, při kterém ale přichází o svůj majetek. Zatímco druhá možnost mu umožňuje ponechání majetku a splácení svých dluhů po dobu 5 let ze svých budoucích příjmů. V praxi se někdy můžeme setkat s kombinací obou způsobů. Někteří dlužníci jen díky této kombinaci na oddlužení dosáhnou, jelikož nedokáží dosáhnout minimálního uspokojení věřitelů, jak zpeněžením majetkové podstaty, tak splátkovým kalendářem. V praxi se k hrazení závazků s převahou využívá způsob splátkového kalendáře (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012)

3.7.1 Oddlužení splátkovým kalendářem

V případě splátkového kalendáře se dlužník stává po dobu 5 let povinným měsíčně splácet dluh svým nezajištěným věřitelům. Dlužník ze svých příjmů platí částku stejného rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo exekuce uhrazeny přednostní věřitel. Tato částka je přerozdělena dlužníkem mezi jeho věřitele podle velikosti jejich pohledávek prostřednictvím insolvenčního správce a způsobem, který je uvedený v rozhodnutí soudu o oddlužení. Zajištění věřitelé se nezahrnují do splátkového kalendáře, ale řeší se odděleně (Maršíková, 2015). Dlužník se během těchto pěti let snaží vykonat maximum pro dosažení příjmů a žije jen z minima stanoveného soudem. Pokud dlužník dosáhne mimořádného příjmu, nesmí ho zatajit, ale naopak ho musí použít k úhradě splátek nad rámec splátkového kalendáře. Tento způsob oddlužení je pevně stanoven na dobu 5 let. Není tedy možné, aby dlužník uhradil 30 % svých pohledávek, které představuje povinné minimum, dříve a poté s placením přestal. Jestliže se dlužník ocitne v situaci, kdy nebude schopen zaplatit 30 % svých dluhů, může se s věřiteli dohodnout na nižších splátkách, ale jen pokud budou věřitelé souhlasit (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

3.7.2 Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty

„Zpeněžení majetkové podstaty je způsob oddlužení formou jednorázového vyrovnání pohledávek ze zdrojů stávajících aktiv dlužníka.¹⁵“ Zpeněžení, představuje převedení majetku na peněžní prostředky, které jsou poté použity na zaplacení dluhu.

U tohoto způsobu probíhá zpeněžení majetkové podstaty podobně jak u konkursu. Zpeněžení majetkové podstaty a dispoziční oprávnění je v pravomoci insolvenčního správce. Insolvenční správce a věřitelský výbor rozhodují o způsobu zpeněžení majetkové podstaty – veřejná dražba, prodej mimo dražbu nebo prodej movitých a nemovitých věcí podle ustanovení OSŘ o výkonu rozhodnutí. Do majetkové podstaty spadá majetek, který dlužník nabyt ještě před insolvenčním řízením. Majetek nabytý dlužníkem během insolvenčního řízení se do majetkové podstaty nepočítá (Maršíková, 2015).

Oba způsoby mají svá pro i proti. U zpeněžení majetkové podstaty dlužník přichází o svůj majetek, mnohdy i o střechu nad hlavou a stává se vlastně nemajetným. Na druhou stranu se ze zadlužení dostává mnohem dříve než v případě splátkového kalendáře, kdy ale veškerý majetek dlužníkovi zůstává. Nevýhodou splátkového kalendáře je dlouhá doba trvání. Dlužník je po dobu 5 let nucen žít z minima. Nemůže říct, který z těchto způsobů je vhodnější volbou, ale oddlužení formou splátkového kalendáře je více humánní. Ztráta majetku, v případě zpeněžení majetkové podstaty je velice tvrdá a ponižující. Za to splácení dluhů z budoucích příjmů se zdá, jako adekvátní. Člověk sice žije z minima, ale s tím musel počítat, když se zadlužil a neplatil.

3.8 Nezabavitelné minimum

Srážky ze mzdy jsou závislé na dvou faktorech – základní nezabavitelná částka a hranice, nad kterou lze dlužníkovi srážet. Základní nezabavitelná část se dělí na dvě složky. První je dlužník a druhá připadá na každou vyživovanou osobu. Zaměstnavatel vypočte dlužníkovi nezabavitelné minimum a zbytek zašle insolvenčnímu správci. Dlužníkovi zůstává jen nezabavitelná část, kterou hradí své potřeby (Janda, 2013).

Hlavní prameny pro výpočet zabavitelné částky:

- Zákon č. 117/1995 Sb. O státní sociální podpoře, v platném znění,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,

¹⁵ Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012 str. 167

- nařízení 409/201 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima,
- nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o nezabavitelných částkách,
- aktuální nařízení vlády č. 327/2014 Sb., který také upravuje normativní náklady na bydlení – vláda toto nařízení vydává každý rok (Maršíková, 2014).

Výpočet nezabavitelné částky

Nezabavitelné minimum počítáme z čisté mzdy. Částku na povinného dlužníka stanovíme jako 2/3 součtu částky životního minima jednotlivce, tedy 3 410 Kč a částky normativních nákladů na bydlení, které pro rok 2016 činí 5 858 Kč. Nezabavitelná částka povinného činí 6 178,67 Kč. Nezabavitelná částka a vyživovanou osobu stanovíme podobně, a to jako 1/4 nezabavitelné částky povinného, činí tedy 1 544,67 Kč. Celkovou nezabavitelnou částku zjistíme jako součet nezabavitelné částky na povinného a všech nezabavitelných částek na vyživované osoby.¹⁶ Po odečtení nezabavitelného minima (součet částky na dlužníka a vyživované osoby) od čisté mzdy, zjistíme zbytek mzdy, z které se budou odvádět srážky.

V následující tabulce 3.4 vidíme vývoj životního minima, normativních nákladů na bydlení a nezabavitelného minima od roku 2012 až po rok 2016.

Tab. 3.4 - Vývoje nezabavitelného minima v letech 2012 až 2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Životní minimum	3 410 Kč	3 410 Kč	3 410 Kč	3 410 Kč	3 410 Kč
Normativní náklady na bydlení	5 352 Kč	5 687 Kč	5 873 Kč	5 767 Kč	5 853 Kč
Nezabavitelná částka	8 762 Kč	9 097 Kč	9 283 Kč	9 177 Kč	9 268 Kč
2/3 nezabavitelné částky	5 841,33 Kč	6 064,66 Kč	6 188,67 Kč	6 118 Kč	6 178,67 Kč
1/4 nezabavitelné částky	1 460,33 Kč	1 516,66 Kč	1 547,47 Kč	1 529,50 Kč	1 544,67 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

¹⁶ MAULWURF, A. epravo.cz: 99997. *Nové (vyšší) nezabavitelné částky (nezabavitelné minimum) při exekučních srážkách mzdy pro rok 2016* [online]. Epravo [23. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nove-vyssi-nezabavitelne-castky-nezabavitelne-minimum-pri-exekucnich-srazkach-ze-mzdy-pro-rok-2016-99997.html>

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že výše životního minima zůstává po celou dobu stejná. Normativní náklady na bydlení a nezabavitelná částka od roku 2012 do roku 2014 zvolna rostly. V roce 2015 došlo k mírnému snížení, ale v následujícím roce se jejich výše opět zvedla.

3.9 Zrušení oddlužení

Dle § 418 IZ, lze schválené oddlužení zrušit jestliže:

- „*Dlužník neplní důležité povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, nebo*
- *se ukáže, že podstatnou část splátkového kalendáře nebude možné splnit, nebo*
- *v důsledku zaviněného jednání vznikl dlužníku po schválení plánu oddlužení peněžitý závazek po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti, anebo*
- *to navrhne dlužník.*“

Schválený způsob oddlužení stanovuje rozsah a povinnosti dlužníka. Jedná-li se o zpeněžení majetkové podstaty, ve kterém má výrazné postavení insolvenční správce, k porušení povinností ze strany dlužníka skoro nedochází, jelikož je dlužníková pravomoc omezena. Při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty má dlužník povinnosti mnohem více, tedy i častěji dochází k jejich porušení. Ukáže-li se, že dlužník není schopen splnit podstatnou část splátkového kalendáře, soud rozhodne o zrušení oddlužení. Nejedná se ale o podstatné zavinění dlužníka naopak o skutečnost, která nastat může, anebo nemusí. Důvody uvedené v § 418 IZ jsou taxativním výčtem¹⁷, tedy nelze rozhodnout o zrušení oddlužení z jiných důvodů (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

3.10 Splnění oddlužení

K osvobození od dluhů po skončení oddlužení nedochází automaticky nýbrž na základě rozhodnutí insolvenčního soudu dle § 414 IZ.

Pokud proběhlo oddlužení formou zpeněžení majetkové podstaty, a má dojít k přiznání osvobození, musí být dodržena zákonem stanovená minimální výše uspokojení pohledávek věřitelů, a to ve výši 30 %. Jestliže dlužník této minimální výše nedosáhne, k splnění oddlužení nedojde.

¹⁷ Taxativní výčet – jde o právní předpis, který je úplný, přesný a konečný. Právní norma působí, pokud jsou splněny některé, popřípadě všechny podmínky. Jestliže by došlo k naplnění jiných podmínek než v taxativním výčtu uvedených, daná norma by nepůsobila.

V případě oddlužení splátkovým kalendářem, musí dlužník během 5 let uhradit pohledávky věřitelů alespoň v minimální předepsané výši 30 %. Soud o splnění rozhodne, jestliže dlužník během insolvenčního řízení řádně plní své povinnosti – vykonává zaměstnání, nezatajuje své mimořádné příjmy, ale naopak je rozdělí mezi věřitele apod.

Dle § 417 IZ může soud osvobození zrušit. Podá-li některý z postižených věřitelů do 3 let od rozhodnutí o přiznání osvobození návrh o jeho zrušení z důvodu podvodného jednání dlužníka (zvýhodňování některých věřitelů, zatajení příjmu apod.), soud může na základě tohoto návrh osvobození zrušit (Maršíková, 2014).

3.11 Osvobození dlužníka od pohledávek

Rozhodnutím o splnění oddlužení není již dlužník povinen platit zbylou nesplacenou část pohledávek. Neznamená to však, že dochází k zániku pohledávek. Pohledávka se stává nevymahatelnou a nelze ji v soudním, či jiném řízení přiznat. Dlužník však pohledávku uhradit může, aniž by došlo k bezdůvodnému obohacení na straně věřitele. Na ručitele a jiné osoby, které mají vůči dlužníkovi pro tyto pohledávky právo postihu, se osvobození vztahuje. Na pohledávky vzniklé po schválení oddlužení se osvobození ovšem nevztahuje (Chalupecká, Lavický, Jurena a Lebeda, 2012).

4 Analýza a vyhodnocení ekonomické situace dlužníka v oddlužení

Tato kapitola je zaměřena na praktickou analýzu oddlužení prostřednictvím dotazníkové analýzy 50 náhodně vybraných respondentů. Vybraným dlužníkům soud schválil oddlužení formou plnění splátkového kalendáře, protože žádný z dlužníků neměl dostatečně velký majetek, aby mohlo dojít k uspokojení věřitelů zpeněžením majetkové podstaty.

Respondenti mají místo bydliště v Moravskoslezském kraji a jsou evidováni u Krajského soudu v Ostravě, přičemž většina dlužníků pochází z Havířova a Karviné. Moravskoslezský kraj patří na základě statistických údajů ke krajům s největším počtem podaných návrhů na oddlužení v České republice. Informace o dlužnících jsou veřejně přístupné z insolvenčního rejstříku. Každý dlužník má svou spisovou značku, která je jedinečná a slouží k identifikaci jednotlivých dlužníků. Na základě značky se dá rozeznat, pod jaký krajský soud dlužník spadá, soudce řešící případ nebo pořadí insolvence v daném roce a další. Pro účely bakalářské práce je vypracován dotazník obsahující 9 otázek, které objasní sociální a ekonomickou situaci dlužníka v procesu oddlužení. Údaje, které vzniknou na základě těchto otázek, budou porovnány se statistickými daty z Výroční zprávy z roku 2014¹⁸, které jsou veřejně přístupné na webových stránkách Poradny při finanční tísni, o. p. s.

V další polovině kapitoly opět použijeme Výroční zprávu z roku 2014 a provedeme globální analýzu oddlužení v ČR. Porovnáme mezi sebou jednotlivé kraje a důvody zadlužení občanů.

¹⁸PORADNA PŘI FINANČNÍ TÍSNI. financnitisen.cz: *Výroční zpráva za rok 2014* [online]. Poradna při finanční tísni [25. 6. 2015]. Dostupné ve formátu pdf z: http://www.financnitisen.cz/vyrocní_zpravy.php

4.1 Poradna při finanční tísni

Poradna při finanční tísni byla založena dne 6. listopadu 2007 na základě smlouvy mezi Sdružením českých spotřebitelů a Českou spořitelnou. Jejich dalšími partnery jsou například Českomoravská stavební spořitelna, Československá obchodní banka, Komerční banka, Raiffeisen bank a další.

Mezi orgány společnosti se řadí dozorčí a správní rada. Správní rada se stará o zachování účelu, pro který byla Porada založena. Kontrolu účetní závěrky a dohled nad vývojem Porady dle zákonů a zakládací listiny provádí Dozorčí rada.

Poradna je nezisková, nestátní a obecně prospěšná společnost, která všechny své služby poskytuje zcela zdarma. Jedná se o bezplatné poradentství spotřebitelům, kteří se ocitli v těžké finanční situaci a již nejsou schopni splácet své dluhy. Což vychází i z jejich motta „*Naše pomoc pro Váš nový start*“. Provádí jakousi prevenci před problémy se zadlužením a to tím, že lidem radí jak se správně a zodpovědně zadlužit. Poradna se specializuje na návrhy na oddlužení, které zpracování zcela zdarma a tím se výrazně liší od jiných komerčních institucí.

Poradna má své pobočky skoro po celé České republice a to v Praze, Ostravě, Ústí nad Labem, Plzeň, Prostějov a další.

V roce 2014 Poradna nabízela služby:

- a) Poradentství – telefonicky prostřednictvím zelené linky, osobně, pomocí webu nebo písemnou formou.
- b) Preventivních přednášek – například pro úřady práce, školy, azylové domy a další.

V tomto roce měla Poradna při finanční tísni 11 182 klientů. Nejčastěji se klienti na Poradnu obrací prostřednictvím telefonu, osobních návštěv, webu a nejméně je to písemnou formou.

4.2 Vlastní analýza hodnocení fyzických osob

K analýze bylo použito 50 dlužníků, kterým bylo schváleno oddlužení formou splátkového kalendáře za rok 2014. V analýze jsme zjišťovali informace: zda návrh na oddlužení podal muž nebo žena, věk dlužníka, rodinný stav, dosažené vzdělání, počet vyživovaných osob, typ zaměstnavatele, průměrnou výši měsíčního příjmu, počet přihlášených věřitelů a celkovou výši dluhu. Pro větší přehlednost jsou získané údaje graficky zpracovány a následně srovnány s údaji Poradny při finanční tísni za rok 2014. Rok 2014 byl použit, jelikož v době zpracování této bakalářské práce ještě nebyly k dispozici údaje z Poradny pro rok 2015. V některých případech vznikly rozdíly mezi bakalářskou prací a výsledky z Poradny. Tento nesoulad může být způsoben tím, že v analýze byli použiti pouze dlužníci z Moravskoslezského kraje, kteří jsou vedeni u Krajského soudu v Ostravě. Zatímco Poradna pracuje s informacemi o dlužnících z celé republiky. V roce 2014 měla Poradna při finanční tísni ve své výroční zprávě uvedeno 11 182 klientů a pro účely bakalářské práce bylo použito 50 dlužníků, což je jen 0,45 % z celkového počtu. Zkoumaný vzorek je natolik malý, že z něj nelze provádět konečné závěry, lze z něj jen porovnat případné odchylky zjištěných údajů s údaji z výroční zprávy.

4.2.1 Hodnotící kritéria

Dotazník obsahuje 9 otázek vybraných tak, aby se odpovědi dali vyhledat v jednotlivých insolvenčních spisech u každého dlužníka, který je volně přístupný. Otázky v dotazníku jsou kladeny ve snaze přesnější identifikace dlužníka a přiblížit nám jeho situaci v oddlužení.

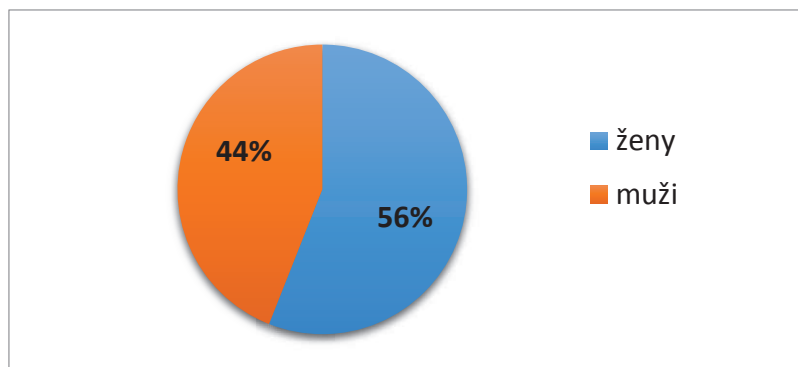
Hodnotící kritéria dlužníka:

1. Pohlaví
2. Věk
3. Vzdělání
4. Rodinný stav
5. Počet vyživovaných osob
6. Typ zaměstnavatele
7. Průměrný měsíční příjem
8. Počet přihlášených věřitelů k insolvenčnímu řízení
9. Celková výše dluhů

4.2.2 Dlužníci dle pohlaví

Prvním hodnotícím kritériem je pohlaví dlužníka. Podíl mužů a žen je skoro na stejné úrovni a z toho vyplývá, že do finančních potíží se může dostat kdokoliv bez ohledu na pohlaví. Výsledek dotazníku se shoduje s údaji z Poradny při finanční tísni, kde také větší polovinu zastávají muži.

Graf 4.1 – Dlužníci dle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

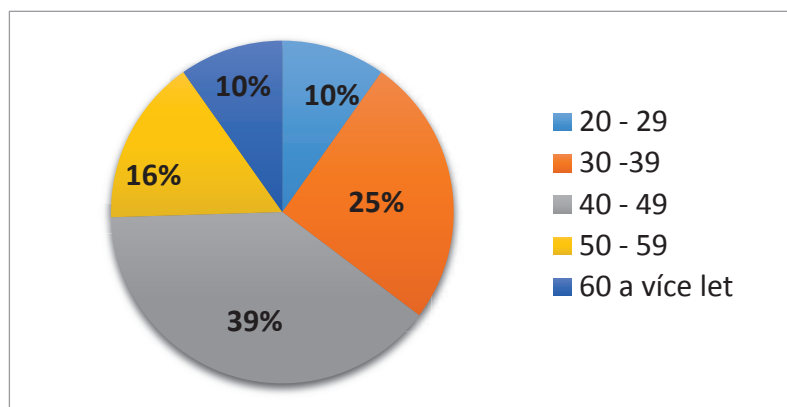
Z uvedeného grafu vyplývá, že poměr mezi muži a ženami je skoro zanedbatelný, ale většina dlužníků jsou muži, a to z 56 %. Ženy jsou v těsném závěsu a jsou to především matky samoživitelky, vdovy a důchodkyně.

4.2.3 Dlužníci dle věku

Dalším kritériem je věk respondentů. Dlužníci byli rozděleni do věkových kategorií od 20 až do 60 let. Nejpočetnější skupiny tvoří věkové kategorie 30 – 39let a 40 – 49, které odpovídají i údajů z Poradny. Respondenti se ve věku 30 – 39 let osamostatňují od rodičů, hledají práci, pořizují bydlení a zakládají rodiny. Všechny zmíněné důvody mohou vést k těžké finanční situaci, kdy dlužníci začnou řešit své problémy půjčkami a ty pak nejsou schopni splácet. V další kategorii 40 – 49 let vzniká dlužníkům po ztrátě zaměstnání problém s opětovným získáním práce, mnohdy finančně pomáhají svým dětem, anebo po rozvodu nevychází jen ze svého příjmu. Což jsou další důvody, které vedou k dluhům.

Na základě níže uvedeného grafu je zřejmé, že největší věková skupina je 40 – 49 let, která zastává 39 %, dále je to z 25 % věková skupina 30 – 39 let. Největší podíl tedy zastávají dlužníci v produktivním věku, důchodci zde zastupují 10 % a respondenti pod 30 let taktéž.

Graf 4.2 – Dlužníci dle věku

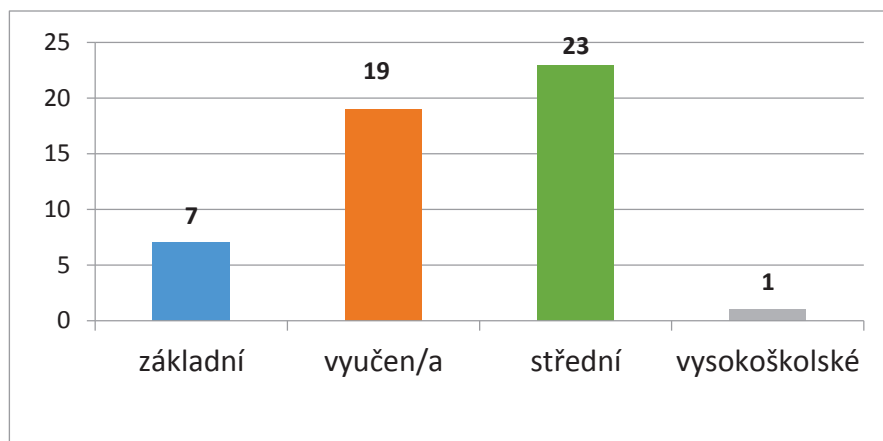

Zdroj: vlastní zpracování

4.2.4 Dlužníci dle vzdělání

Úroveň dosaženého vzdělání respondentů je dalším kritériem, které jsme rozdělili do čtyř skupin – základní, středoškolské vzdělání zakončené výučním listem nebo maturitou a dále vysokoškolské. Podle údajů z výroční zprávy Poradny při finanční tísni se nejčastěji do problémů dostávají klienti s nižší úrovní vzdělání, a to se vzděláním zakončeným výučním listem. Vzdělání je velice důležitý faktor, který výrazně ovlivňuje finanční gramotnost dlužníka, jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole. Lidé s nízkou úrovní finanční gramotnosti častěji propadají dluhům a dostávají se do velkých finančních problémů, které vedou až k oddlužení. Lehce se nechají zmanipulovat a často podepisují smlouvy, bez toho aniž by si je pořádně přečetli. Těchto lidí nejčastěji zneužívají nebankovní instituce, jejichž chování se nedá vždy považovat za korektní.

Graf 4.3 - Dlužníci dle vzdělání

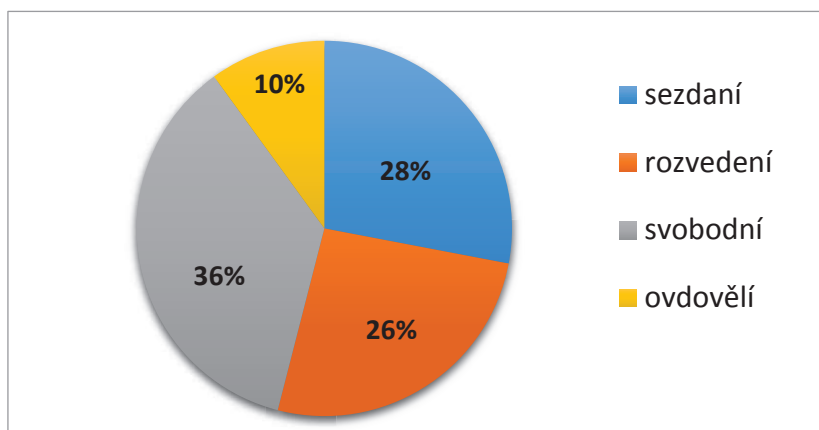
Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky dotazníku se v tomto případě neshodují s údaji, které uvádí Poradna. K rozdílu došlo, jelikož v dotazníku bylo dotazováno 50 respondentů a ve výroční zprávě 11 182 klientů, což může vést k jiným výsledkům. V dotazníku největší počet připadá na dlužníky se středoškolským vzděláním a hned za nimi je vzdělání ukončené výučním listem. Jeden z respondentů dosáhl vysokoškolského vzdělání.

4.2.5 Dle rodinného stavu

Rodinný stav klientů byl rozdělen na – sezdání, svobodní, ovdovělí a rozvedení. Největší podíl dle výroční zprávy mají sezdání a rozvedení. Podle Poradny při finanční tísní se struktura rodinného stavu výrazně meziročně neliší.

Graf 4.4 – Dle rodinného stavu

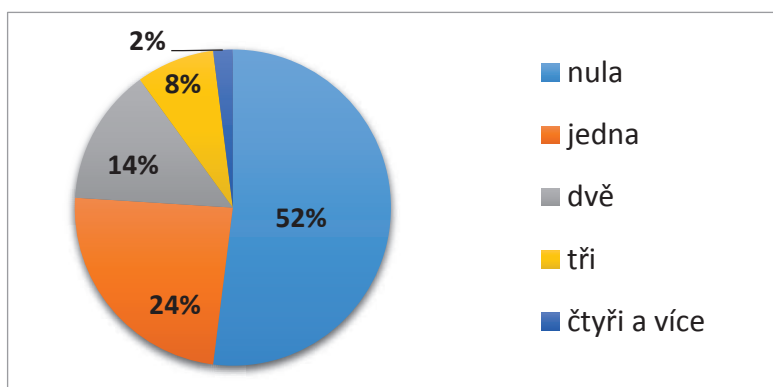
Zdroj: vlastní zpracování

Na základě grafu je zřejmé, že 36 %, tedy největší podíl, mají svobodní, dále pak 28 % připadá na sezdané respondenty. Nemalou část 26 % zastupují také rozvedení a zbylá část patří ovdovělým.

4.2.6 Dle počtu vyživovaných osob

Další kategorie, počet vyživovaných osob, úzce souvisí s předešlým kritériem. Z dotazníku vyplývá, že větší polovina nemá žádnou vyživovací povinnost, jelikož je zde hodně respondentů, kteří jsou svobodní. Jedním z dotazovaných je rozvedená žena, která má tři děti, tedy tři vyživované osoby žijící jen z příspěvku z mateřství a sociálních dávek. Tato rodina se bude nacházet ve velmi těžké situaci, a zaplacení minimální hranice 30 % svých dluhů pro ni bude skoro nemožné.

Graf 4.5 – Dle počtu vyživovacích osob

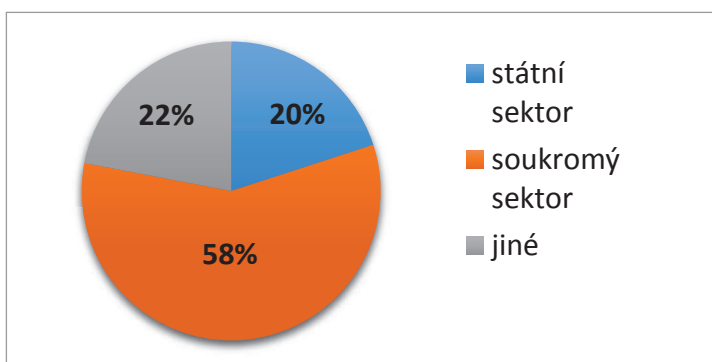
Zdroj: Vlastní zpracování

Z dotazníku vyplývá, že větší polovina nemá žádnou vyživovací povinnost, jelikož je zde hodně respondentů, kteří jsou svobodní. Jedním z dotazovaných je rozvedená žena, která má tři děti, tedy tři vyživované osoby žijící jen z příspěvku z mateřství a sociálních dávek. Tato rodina se bude nacházet ve velmi těžké situaci, a zaplacení minimální hranice 30 % svých dluhů pro ni bude skoro nemožné.

4.2.7 Dle typu zaměstnavatele

Dlužník může být zaměstnán - ve státním sektoru, soukromém sektoru nebo jinde, což znamená invaliditu, důchod, mateřská dovolená nebo nejsou zaměstnání vůbec.

Graf 4.6 – Dle typu zaměstnavatele

Zdroj: vlastní zpracování

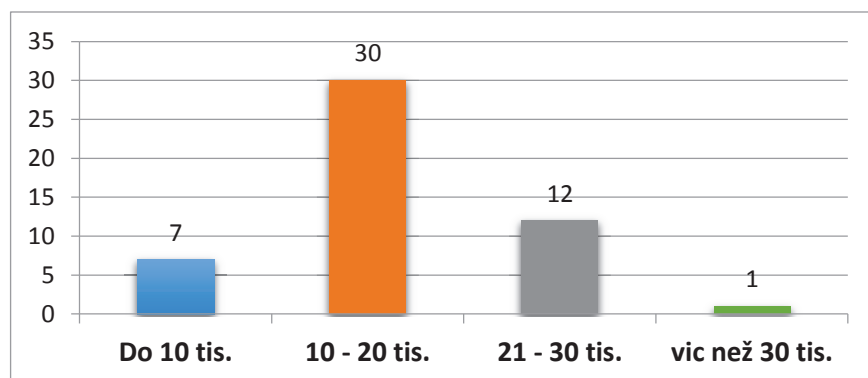
Z výše uvedeného grafu jen velmi malé množství dotazovaných pracuje ve státním sektoru, a to 20 %. Největší podíl má soukromý sektor, který představuje větší polovinu. Zaměstnavatelem, pro kterého pracuje největší počet dlužníků v soukromém sektoru je OKD a. s., Karviná, podle údajů z dotazníkového šetření.

4.2.8 Dle průměrného měsíčního příjmu

Mzdy byly rozděleny do kategorií, které odpovídají i přerozdělení Poradny, abychom je mohli lépe porovnat. V roce 2014 činila průměrná měsíční mzda 25 686 Kč¹⁹, přičemž této výše nedosáhla ani polovina dotazovaných respondentů. Dlužníci, kteří žádají o oddlužení, mají převážně podprůměrnou mzdu. Z údajů z výroční zprávy je zřejmé, že největší počet respondentů spadá do průměrného měsíčního příjmu od 10 tis – 20 tis. Kč.

Z údajů z níže uvedené tabulky je jasné, že většině dlužníků se průměrná mzda pohybuje 10 tis. – 20 tis. Kč měsíčně, stejně jak u výsledků z Poradny. Další velký podíl mají průměrné měsíční mzdy v 1. a 3. skupině. Dlužníci, kteří spadají do 1. skupiny, tedy s příjmem nižším než 10 tis. Kč, jsou převážně invalidé, žijí ze sociálních dávek nebo jsou na mateřské dovolené. Tito dlužníci by na oddlužení sami nedosáhli, proto jim ve většině případů pomáhá rodina, která se zaváže poskytnout každý měsíc po dobu 5 let peněžitý dar na základě smlouvy, který jim pomůže zvýšit jejich příjem, a tím i zároveň šanci zaplatit 30 % (zákonem stanovenou minimální hranici) svých závazků vůči věřitelům.

Graf 4.7 – Dle průměrné měsíční mzdy

Zdroj: Vlastní zpracování

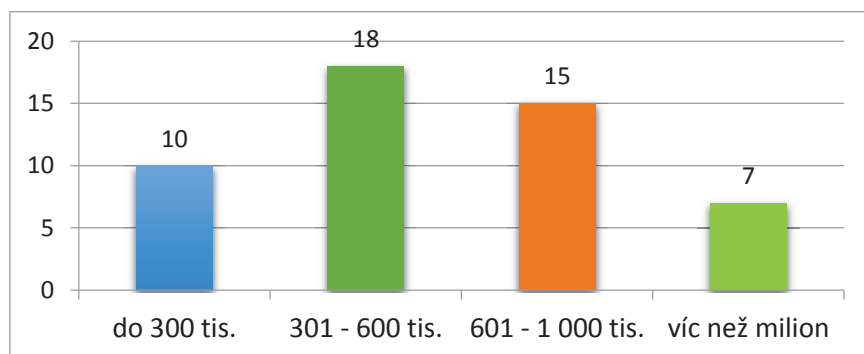
4.2.9 Dle velikosti dluhu dlužníka

Posledním hodnotícím kritériem je velikost dlužníkova dluhu. Dluhy byly rozděleny do 4 kategorií, aby byly přehlednější a daly se lépe porovnat. Podle údajů z Poradny při finanční tísní je největší podíl v průměrné velikosti dluhu v rozmezí 300 – 600 tis. Kč, což je 35 %. Další velký podíl připadá na částku do 300 tis. Kč, která odpovídá 28 %.

¹⁹ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. czso.cz: *Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2014* [online]. CZSO [11. 3. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2014-truea9fbwn>

Sumu velikosti celkových závazků najdeme v návrzích na povolení oddlužení, které jsou veřejně přístupné. Tuto částku zde uvádí dlužníci, ale mnohdy se s částkou celkových závazků ze seznamu přihlášených věřitelů neshoduje. Důvodem může být nestihnutí věřitele přihlásit své pohledávky ve stanové lhůtě, nebo když insolvenční správce výši pohledávky zamítne.

Graf 4.8 – Dle velikosti dluhu dlužníka

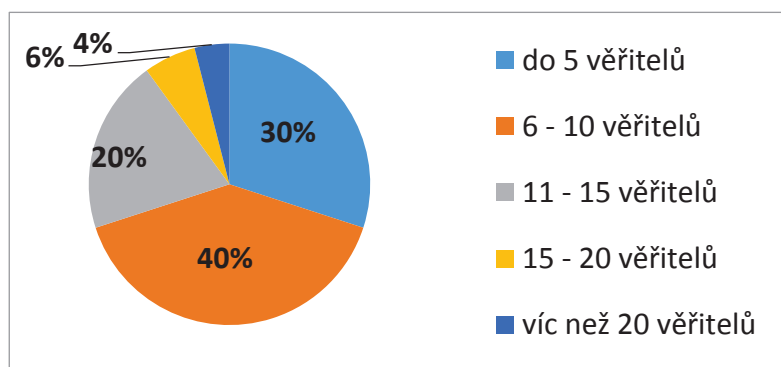
Zdroj: Vlastní zpracování

Největší počet dlužníků spadá do velikosti dluhu 601 – 1 000 tis. Kč. Další významný podíl ve skoro stejné výši má dluh ve velikosti 301 – 600 tis. Kč. Výsledky dotazníku se trochu liší od údajů z výroční zprávy, kde největší podíl připadá na 2. kategorii velikosti dluhu.

4.2.10 Dle počtu přihlášených věřitelů

Dalším kritériem jsou přihlášení věřitelé, kteří byli pro větší přehled rozděleni do 5 skupin. Nejvíce dlužníků má od 6 až po 10 přihlášených věřitelů, dále pak 30% má počet do 5 přihlášených věřitelů. Poradna nezaznamenává počet přihlášených věřitelů, takže zde nemůže dojít k žádnému srovnání.

Graf 4.9 – Dle počtu přihlášených věřitelů

Zdroj: Vlastní zpracování

4.3 Vyhodnocení vlastní analýzy

Z výsledků této analýzy vyplývá, že nejtypičtějším dlužníkem je svobodný muž ve věku od 40 – 49 let, který dosáhl středoškolského vzdělání a nemá žádnou vyživovací povinnost. Pracuje v soukromém sektoru a můžeme předpokládat, že jeho zaměstnavatelem je OKD, a.s. Karviná, jelikož tento zaměstnavatel se v analýze vyskytoval nejčastěji. Jeho průměrný měsíční příjem je od 10 do 20 tisíc korun. Dluh má ve výši od 300 do 600 tisíc korun a má 6 -10 přihlášených věřitelů.

Na základě analýzy vybraných dlužníků byly zjištěny tyto informace:

- Více jak polovina dlužníků jsou muži, ženy jsou hned v těsném závěse.
- Většina dlužníků je ve věkovém rozpětí 40 – 49, což představuje skoro 40 % z celkového počtu dlužníků, další velký podíl připadá na dlužníky od 30 – 39 let.
- Největší počet dlužníků dosáhl středoškolského vzdělání a dále pak vzdělání zakončeným výučním listem, 1 dlužník má vysokoškolské vzdělání.
- Rodinný stav dlužníků je obvykle svobodní, dále pak skoro ve stejném poměru sezdání a rozvedení.
- Větší polovina dlužníků nemá žádnou vyživovací povinnost. 25 % dlužníků má jednu a jedním z dotazovaných je rozvedená žena, která má tři děti, tedy tři vyživované osoby, žijící jen z příspěvku z mateřství a sociálních dávek. Tato rodina se bude nacházet ve velmi těžké situaci, a zaplacení minimální hranice 30 % svých dluhů pro ni bude skoro nemožné.
- Největší počet dlužníků pracuje v soukromém sektoru, což je skoro 60 % a nejčastěji v hutním průmyslu.
- Průměrný měsíční příjem se pohybuje v rozmezí od 10 do 20 tisíc korun.
- Průměrná dlužná částka je 300 – 600 tisíc korun, někteří dlužníci dokonce přesáhli milion.
- Nejčastější počet přihlášených věřitelů je 6 -10.

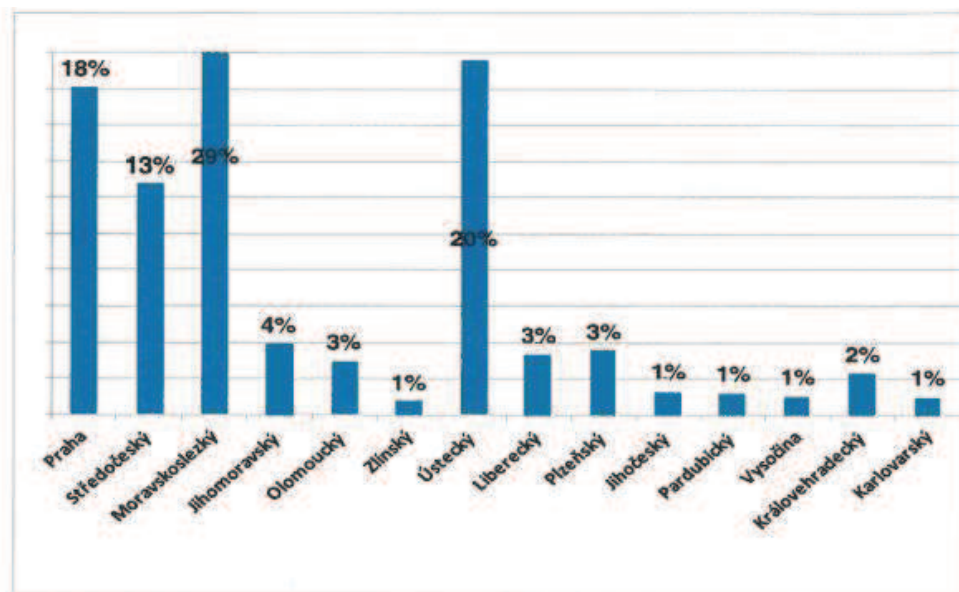
4.4 Porovnání krajů v ČR

Na základě grafu je jasné, že Moravskoslezský kraj patří mezi kraje, kde je největší procento klientů, kteří žádají o oddlužení. V roce 2014 je to dokonce největší procento a to 29%, v těsném závěsu za ním je Ústecký kraj, který má 20 %. Důvodem, proč se zrovna Moravskoslezský a Ústecký kraj drží již řadu let na nejvyšších pozicích je velká nezaměstnanost z důvodu hromadného propuštění, které zde v minulých letech proběhlo.

Další významný podíl připadá na kraj Středočeský a hlavní město Praha. Praha má sice jednu nejmenších nezaměstnaností v republice ale oproti počtu občanům, kteří zde žijí, je velikost procenta klientů, kteří žádají o oddlužení pochopitelná.

V dalších letech se situace nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji může ještě zhoršit, a to jestli dojde k uzavření společnosti OKD, a.s. v Karviné. V současné době se stále ještě jedná o budoucnosti tohoto velkého zaměstnavatele, ale pokud by došlo k nejhorším očekáváním, mělo by to významný dopad pro tento kraj. Velké množství občanů žijících právě na území tohoto kraje pracuje pro tuto společnost a masivní propouštění by mohlo vést ještě k většímu zadlužování.

Graf 4.10 – Dlužníci dle jednotlivých krajů

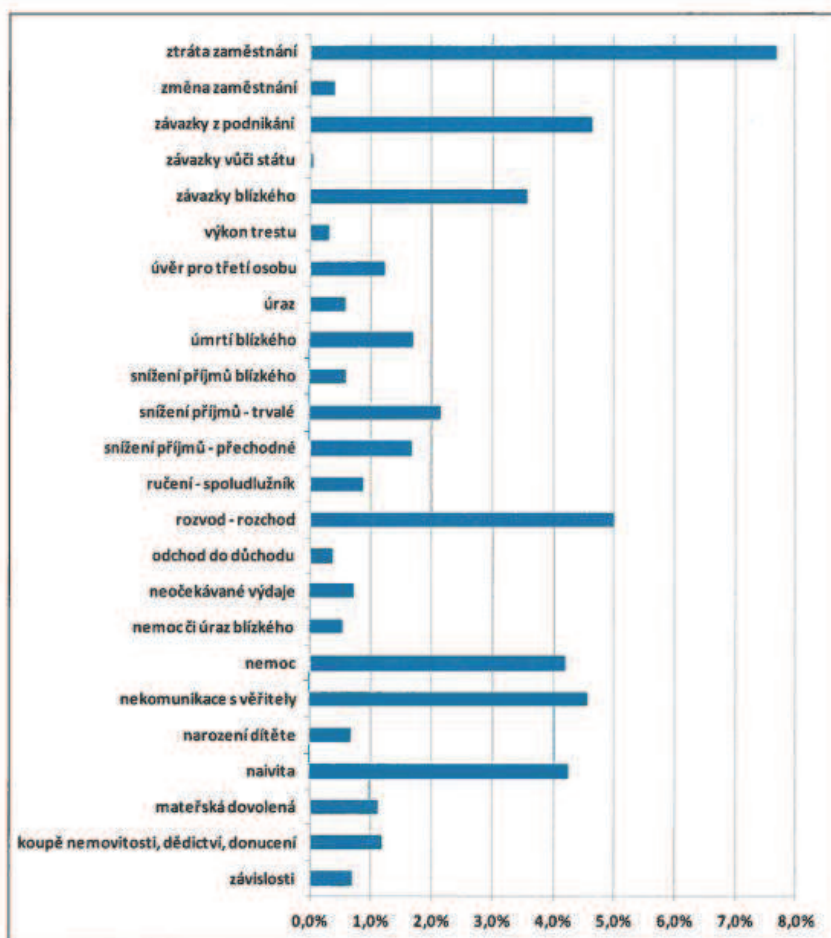

Zdroj: Výroční zpráva z roku 2014, www.financnitisen.cz

4.5 Důvody vzniku zadlužení v ČR

Důvody platební neschopnosti v České republice jsou velice pestré. Nejčastějším důvodem, který klienti Poradny zmiňují je ztráta zaměstnání. Lidé přichází o svůj pravidelný příjem a většina z nich nemá žádnou rezervu, právě pro tyto nepředvídatelné situace, a tak jim nezbyvá nic jiného, než se obrací k půjčkám. Dalším významným důvodem je rozchod nebo rozvod s partnerem, který s sebou nese velkou psychickou a následně i finanční zátěž. Dále klienti uvádí nemoc, závazky blízkých osob a naivitu. Klienti se často ocitají v dlužích, jelikož s nimi pomáhají svým rodinným příslušníkům nebo blízkým přátelům, kteří na jejich splácení neměli dostatečně velké finanční prostředky. Mnohdy dochází k situacím, kdy jejich rodina a blízcí zneužívají této štědrosti, protože ví, že je jejich rodiče, prarodiče i sourozenci nenechají žít na dlažbě. Nezanedbatelný počet klientů Poradny tvoří také osoby, kterým zůstaly dluhy z podnikání, a osoby, které stále podnikají, ale nejsou schopni plnit své závazky včas a řádně.

Graf 4.11 – Důvody zadlužení občanů

Zdroj: Výroční zpráva z roku 2014. www.financnitisen.cz

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat oddlužení jako způsob řešení úpadku, definovat jeho samotný proces a zhodnotit tento způsob řešení úpadku z pohledu dlužníka. Dále definovat výhody a nevýhody oddlužení pro dlužníka a příčiny jeho vzniku. Dále pak porovnat celorepublikové statistické údaje o dlužnících rozdělených do několika kategorií se získanými údaji z dotazníkového šetření 50 dlužníků žijících v Moravskoslezském kraji a vyhodnotit zjištěné rozdíly. Cíl práce byl naplněn.

Všeobecným faktem je, že Moravskoslezský kraj patří mezi kraje s největším počtem zadlužených domácností v ČR. K hlavním příčinám patří vysoká nezaměstnanost a nízká úroveň platů obyvatel žijících v tomto kraji. S neustále zvyšující se zadlužeností domácností, zaujímá Moravskoslezský kraj spolu s Ústeckým krajem prvenství v počtu podaných návrhu na oddlužení. Právě, kvůli neustále se zvyšujícímu počtu návrhů na oddlužení je toto téma stále aktuální a mnoho lidí se o něj zajímá.

Jak již bylo dříve zmíněno, finanční gramotnost obyvatel ČR je na velice nízké úrovni, i když o její zvýšení bojují instituce jako, Ministerstvo financí, Ministerstvo školství nebo Česká národní banka. Špatné finanční gramotnosti občanů nejčastěji zneužívají nejrůznější nebankovní instituce, jejichž praktiky nelze považovat za zcela korektní. Dlužníci těmito společnostem často podlehnou a dostávají se do finančních problémů, které vedou do tzv. dluhové pasti. Dluhová past představuje situaci, ve které již dlužníci nejsou schopni plnit své závazky, a tak jednotlivé dluhy řeší novými. Ke zlepšení této situace by mohla přispět regulace těchto nebankovních společností a jejich podmínek pro poskytování půjček a především zvyšování finanční gramotnosti obyvatel již od školního věku, a to zavedením vzdělávání finanční gramotnosti ve školách. Dlužníci, kteří si neumí se svými dluhy pomoci a nedokáží se z finančních problémů dostat sami, řeší svou situaci tím, že navštíví finanční centra, kde jim s jejich dluhy poradí. Mezi tyto centra se řadí i Poradna při finanční tísní, která své služby nabízí zcela zdarma, a tak nezpůsobuje další zátěž pro již zadlužené klienty.

Nejdůležitější částí bakalářské práce je poslední, praktická část, ve které byl analyzován a vyhodnocen ekonomický a sociální dopad oddlužení na dlužníka. V důsledku toho bylo využito dotazníkového šetření u 50 náhodně vybraných dlužníků, jimž bylo schváleno oddlužení formou splátkového kalendáře. Dlužníci pocházejí z Moravskoslezského kraje a jsou evidováni u Krajského soudu v Ostravě, přičemž většina dlužníků žije v Havířově

a Karviné. Dosažená úroveň jejich vzdělání je převážně středoškolská a zakončená výučním listem. Použité informace jsou veřejně přístupné z insolvenčního rejstříku, kde je každému dlužníkovi přiřazena spisová značka, která slouží k jejich identifikaci. V dotazníku bylo použito 9 otázek, které pomohou objasnit situaci dlužníka v oddlužení. Jednalo se o otázky typu, zda je dlužník žena či muž, jaký je jeho věk, rodinný stav, kde je zaměstnán, jaká je výše jeho průměrného měsíčního platu, jestli má vyživovací povinnost, jak vysoký je jeho dluh a kolik věřitelů se přihlásilo v insolvenčním řízení. Získané údaje se následně porovnávaly se statistickými daty z Výroční zprávy z roku 2014, které jsou veřejně přístupné na webových stránkách Poradny při finanční tísni, o. p. s. Pro přehlednější srovnání údajů z Poradny a dotazníků byly tyto informace graficky zpracovány. Poradna ve své výroční zprávě uvedla, že jí navštívilo 11 128 klientů a pro účely bakalářské práce bylo použito 50 dlužníků, což je jen 0,45 % z celkového počtu. Poradna navíc uvádí údaje o dlužnících z celé ČR, zatímco dotazník jen z Moravskoslezského kraje, a proto v některých případech došlo k rozdílům.

Na základě dotazníku je sice častějším dlužníkem muž, a to víc jak z poloviny ale ženy nejsou pozadu, a to ze 44 %. Takže je jejich rozdíl skoro zanedbatelný. Největší věková skupina je v rozpětí 40 – 49 let a poté 30 – 39 let, což znamená, že převážná část dlužníků je v produktivním věku a nejčastěji dosáhli středoškolského vzdělání. Dlužníci jsou obvykle svobodní, dále pak ve stejném poměru sezdáni a rozvedeni. Nejčastěji pracují v soukromém sektoru, což je skoro 60 % a jejich průměrná výše příjmu je 10 – 20 tisíc Kč. Vyskytují se i dlužníci, jejichž příjem je nižší než 10 tis. Kč, převážně jde o invalidy, ovdovělé, osoby žijící jen ze sociálních dávek nebo jsou na mateřské dovolené. Tito dlužníci sami na oddlužení nedosáhnou, a proto jim většinou pomáhá rodina a přátelé, kteří se zaváží po dobu 5 let poskytovat peněžitý dar na základě smlouvy. Tento dar jim pomůže zvýšit příjem, a tím dosáhnout na oddlužení. Průměrná dlužná částka je ve výši od 300 do 600 tis. Kč, v některých případech převyšuje i milion. Většina dlužníků nemá žádnou vyživovací povinnost, protože dotazník obsahoval velké množství svobodných respondentů. Jedním z dotazovaných je rozvedená žena, která má tři děti, tedy tři vyživované osoby žijící jen z příspěvku z mateřství a sociálních dávek. Tato rodina se bude nacházet ve velmi těžké situaci, a zaplacení minimální hranice 30 % svých dluhů pro ni bude skoro nemožné.

Dotazníkovým šetřením jsme tedy došli k profilu typického dlužníka pocházejícího z Moravskoslezského kraje. Jedná se o svobodného muže, který je ve věku 40 – 49 let a nemá žádnou vyživovací povinnost. Dosáhl středoškolského vzdělání a je zaměstnán v soukromém sektoru a můžeme předpokládat, že jeho zaměstnavatelem je OKD, a. s. Karviná, jelikož tento zaměstnavatel se v dotazníku objevoval nejčastěji. Dlužník dosahuje průměrného měsíčního příjmu ve výši od 10 do 20 tisíc Kč. Dluh dlužníka se pohybuje v rozmezí 300 – 600 tisíc Kč a jeho počet přihlášených věřitelů je od 6 do 10.

Velká výhoda oddlužení spočívá v tom, že dlužníka naučí hospodařit se svými financemi. Po skončení celého procesu oddlužení je dlužník začleněn do společenského života a může začít znova a bez dluhů. Tato zkušenost mnohé dlužníky ponaučí a v budoucím životě si již dají pozor. Práce tedy seznámí s oddlužením a jeho samotným procesem a přiblíží dopad oddlužení na dlužníka jak ze sociálního, tak ekonomického hlediska. Tato práce může být zároveň i příručkou pro dlužníky, kteří se v insolvenčním zákoně nevyznají. Problematika osobního bankrotu je jim cizí a nerozumí jí, přestože o ni mají zájem a oddlužení chtějí podstoupit.

Seznam použité literatury

Seznam odborné literatury

BŘEZINOVÁ, Hana. *Ekonomické aspekty insolvenčního zákona*. Praha: BOVA POLYGON, 2009. 200 s. ISBN 978-80-7273-159-6.

FRONC CHALUPECKÁ, Kristýna. *Insolvenční právo v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6038-8.

JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: GradaPublishing, 2013. ISBN 978-80-247-4833-7.

KISLINGEROVÁ, Eva, Tomáš RICHTER a Luboš SMRČKA. *Insolvenční praxe v České republice: v období 2008-2013*. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-497-1.

KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, c2012. ISBN 978-80-7263-767-6.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro ne právníky*. Praha: Linde, 2009. 394 s. ISBN 978-80-7201-780-5.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou*. 4. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7380-568-5.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční zákon: s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Vyd. 3. /. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-80-9.

RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. Praha: ASPI, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4.

Zákony a další právní úpravy

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) ve znění do 31. 12. 2013

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, o vzniku práva na zaplacení úroků z prodlení.

zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů,

Internetové zdroje

ŠIMÁK, P.:74677. *Společné oddlužení manželů*. [online].Epravo 08-07-2011 [cit. 05-11-2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/spolecne-oddluzeni-manzelu-74667.html>

NOVINKY. novinky.cz: Porada: *Je osobní bankrot dobrým řešením? Jak pro koho* [online]. Novinky 06-08-2015 [cit. 10-11-2015]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/financni-radce/376280-poradna-je-osobni-bankrot-dobrym-resenim-jak-pro-koho.html>

CREDITREFORM. Creditreform.cz: *Vývoj insolvence v roce 2015* [online] [cit. 10-11-2015]. Dostupné z: http://www.creditreform.cz/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/cz/Presseartikel/Vyvoj_insolvenci_v_Ceske_republice_v_roce_2015.pdf

INSOVENČNÍ ZÁKON. Insolvenčni-zakon.justice.cz: *Postavení věřitelů a věřitelské orgány* [online]. Insolvenční zákon 06-08-2015 [cit. 08-12-2015]. Dostupné z: <http://insolvencni-zakon.justice.cz/obecne-informace/veritel/postaveni-veritelu-a-veritelske-organy.html>

HRUBOŠOVÁ, M.: *Finanční gramotnost: Co byste měli vědět o dluzích a splácení* [online]. Idnes 04-01-2016 [cit. 08-12-2015]. Dostupné z: http://finance.idnes.cz/financni-gramotnost-pujcit-penize-dtg-/viteze.aspx?c=A151229_151708_viteze_kho

PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT.psfv.cz: *Rodinné finance*[online]. PSFV 30-04-2014 [cit. 18-12-2015]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/roдинne-finance/rozpocet>

HRADIL, D.: *Češi a finanční gramotnost. Kde jsou největší mezery?* [online]. MFČR 01-04-2011 [cit. 03-01-2016]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2011/2011-04-01-vmediich-4031-4031>

NOVINKY. novinky.cz: *Těžká životní situace stojí nejčastěji za nezvladatelnými dluhy Čechů* [online]. Novinky 28-02-2016 [cit. 06-03-2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/394908-tezka-zivotni-situace-stoji-nejcasteji-za-nezvladatelnymi-dluhy-cechu.html>

PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT. psfv.cz: *Principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání* [online]. PSFV 25-03-2013 [cit. 06-12-2015]. Dostupné ve formátu pdf z: www.psfv.cz/assets/cs/media/PSFV_Principy-nezavislosti-v-oblasti-financniho-vzdelavani.pdf

MINISTERSTVO FINANČÍ ČESKÉ REPUBLIKY. mfcr.cz: *Finanční vzdělávání* [online]. MFČR 03-06-2014 [cit. 06-03-2016]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financi-vzdelavani>

MAULWURF, A.: 99997. *Nové (vyšší) nezabavitelné částky (nezabavitelné minimum) při exekčních srážkách mzdy pro rok 2016* [online]. Epravo 23-12-2015 [cit. 17-03-2016]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nove-vyssi-nezabavitelne-castky-nezabavitelne-minimum-pri-exekucnich-srazkach-ze-mzdy-pro-rok-2016-99997.html>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. czso.cz: *Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2014* [online]. CZSO 11-03-2015 [cit. 01-04-2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2014-truea9fbwn>

PORADNA PŘI FINANČNÍ TÍSNI. financnitisen.cz: *Výroční zpráva za rok 2014* [online]. Poradna při finanční tísni 25-06-2015 [cit. 18-03-2016]. Dostupné ve formátu pdf z: http://www.financnitisen.cz/vyrocní_zpravy.php

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
FO	Fyzická osoba
PO	Právnícká osoba
IZ	Insolvenční zákon
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
p.m.	Měsíční úroková sazba
p.a.	Roční úroková sazba
OECD	Organizace, která provádí globální měření finanční gramotnosti
OSŘ	Obchodní soudní řád

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 6.5.2016

.....Kanarová.....
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Návrh na povolení oddlužení